

Arhitektonski projekt Spomen galerije Ivana Meštrovića u Vrpolju

Slobodanac, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:964535>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-10**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest umjetnosti

Diplomski sveučilišni studij povijesti umjetnosti (jednopedmetni)

Kristina Slobodanac

**Arhitektonski projekt Spomen galerije Ivana
Meštrovića u Vrpolju**

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest umjetnosti

Diplomski sveučilišni studij povijesti umjetnosti (jednoprredmetni)

Arhitektonski projekt Spomen galerije Ivana Meštrovića u Vrpolju

Diplomski rad

Kristina Slobodanac

Student/ica:

Mentor/ica:
izv. prof. dr. sc. Antonija Mlikota

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Kristina Slobodanac**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Arhitektonski projekt Spomen galerije Ivana Meštrovića u Vrpolju** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 27. ožujka 2024.

Sažetak

Arhitektonski projekt Spomen galerije Ivana Meštrovića u Vrpolju

Izgradnja Spomen galerije Ivana Meštrovića u Vrpolju, prema projektu inženjera arhitekture Rudolfa Varge iz Zagreba, počela je 1969. godine. Iako se ideja o gradnji javila još tridesetih godina 20. stoljeća njezino provođenje započelo je nakon obnove *Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje*. Kroz tri godine, po uzoru na Meštrovićev arhitektonski jezik i projekte građevina koje su nastale suradnjom Ivana Meštrovića s Lavoslavom Horvatom i Haroldom Bilinićem (Crkva Krista Kralja u Zagrebu, Dom hrvatskih likovnih umjetnika i Crkva Gospe od Zdravlja na Dobrom u Splitu) središte Vrpolja dobilo je modernu galeriju posvećenu Meštroviću. Ovaj rad kroz dokumentarnu građu iz arhiva Spomen galerije Ivana Meštrovića obrađuje i sistematizira podatke vezane uz izvorni projekt, probleme i promjene do kojih je tijekom gradnje došlo te njegovu konačnu izvedbu. Zgrada Spomen galerije u Vrpolju, mjestu rođenja najvećeg hrvatskog kipara 20. stoljeća, danas je zaštićeni biser moderne hrvatske arhitekture koji prezentira Meštrovićevo ostvarenje.

Ključne riječi: Spomen galerija Ivana Meštrovića Vrpolje, Ivan Meštrović, arhitektura, 20. stoljeće, Dom hrvatskih likovnih umjetnika

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Dosadašnja istraživanja.....	2
3. Inspiracija za projekt Galerije	4
4. Okolnosti nastanka Spomen galerije Ivana Meštrovića.....	8
4.1. Okolni prostor kuće Habijanec.....	12
5. Idejni arhitektonski projekt	14
5.1. Unutrašnji raspored novih građevina u Vrpolju.....	16
6. Izmjene u izvedbi projekta tijekom gradnje.....	18
7. Izvedeni projekt	23
7. 1. Prostor Spomen Galerije Ivana Meštrovića danas.....	26
8. Zaključak.....	29
9. Literatura.....	30

1. Uvod

Ivan Meštrović rođen je 15. kolovoza 1883. godine u Vrpolju, slavonskom selu, gdje su mu roditelji bili na sezonskom radu.¹ Sljedećeg dana kršten je u Župnoj crkvi svetog Ivana Krstitelja u Vrpolju² te se s nepunih godinu dana vratio s roditeljima u Otavice, njihovo zavičajno mjesto gdje je čuvajući ovce rezbario drvo i klesao kamen. Sa sedamnaest godina za obrtničku školu u Zagrebu bio je prestar, stoga je išao na zanat u klesarsku radionicu Pavla Bilinića, u Splitu.³ Kako sam u jednom od sačuvanih pisama navodi⁴ Vrpolje više nikada nije posjetio, kroz njega je samo jednom prošao na putu za Đakovo, međutim njegov talent, važnost i značaj u umjetničkom svijetu potaknula je ideju tridesetih godina 20. stoljeća da se u Vrpolju sagradi građevina njemu u čast. Tako se od prvotne ideje gradnje *sokolskog doma* tj. *Doma Ivana Meštrovića*, koja nažalost nije ostvarena, godine 1957. osniva *Kulturno – umjetničko društvo i muzej „Ivan Meštrović“ Vrpolje* s namjerom izgradnje muzeja posvećenom Meštroviću.⁵ Nakon zamiranja Društva 1962. godine, od ideje se i dalje nije odustalo. Godine 1967. Društvo se obnovilo, promijenilo naziv u *Kulturno društvo „Ivan Meštrović“ Vrpolje* i započelo s gradnjom Galerije 1969. godine po projektu inženjera arhitekture Rudolfa Varge iz Zagreba.⁶ U konačnici, Galerija je otvorena 3. lipnja 1972. godine. Tako je mjesto koje je zamišljalo građevinu u slavonskom stilu, koja bi uz Meštrovićeva djela prezentirala djela njegovih učenika i prijatelja, te etnografsku zbirku s predmetima toga kraja, dobilo modernu građevinu, čija arhitektura pravilnih geometrijskih linija odstupa od susjedne crkve sagrađene u vremenu kasnobaroknog klasicizma i tradicijskog graditeljstva, tj. ruralne arhitekture koja ju je okruživala.

Iako je kontekst prostora i vremena u kojemu je Galerija građena poznat, kao i okolnosti njezina nastanka, aspekti izgradnje do sada nisu bili obrađeni. Arhitektonski projekt, kronološki prikaz izgradnje, problemi i promjene do kojih je tijekom gradnje došlo do sada su bili samo činjenice u dokumentima pohranjenim u arhivi Spomen galerije. Kroz dokumentarnu građu

¹ M. MEŠTROVIĆ, 2011., 7- 9.

² Izvod iz matične knjige krštenih Župne crkve sv. Ivana Krstitelja u Vrpolju 1883. godine, u Katalogu Spomen galerije iz 1972. godine, stranice kataloga nisu numerirane

³ D. KEČKEMET 2009., 6.

⁴ Pismo koje Meštrović 6. travnja 1957. šalje dr. Ivi Tomašiću, predsjedniku *Kulturno - umjetničkog društva i muzeja „Ivan Meštrović“ Vrpolje*, prijepis u tekstu Nenada Gola *Meštrović i Vrpolje*, u Katalogu Spomen galerije iz 1972. godine, stranice kataloga nisu numerirane

⁵ N. GOL, 1972., stranice kataloga nisu numerirane

⁶ ARHIVA SGIMV, Ugovor između *Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje* i „*Komunalca*“ *Bosanski Šamac* zaključen 8. kolovoza 1969., po kojemu se „*Komunalac*“ obvezuje radove započeti do 15. kolovoza 1969.

ovaj rad za cilj ima sustavno analizirati, obraditi i sistematizirati podatke vezane uz sam arhitektonski projekt i njegovu gradnju. Rad kao takav tvori bazu za daljnja istraživanja i pristupe u njezinoj obnovi, s obzirom na to da je građevina dio korpusa hrvatske arhitekture 20. stoljeća, nastala po uzoru na Meštrovićev arhitektonski jezik te je zaštićeno kulturno dobro, koje danas prezentira Meštrovićeva ostvarenja i tako obogaćuje hrvatsku kulturnu baštinu.

2. Dosadašnja istraživanja

O samoj građevini, Spomen galeriji Ivana Meštrovića vrlo je malo pisanih izvora. Ovaj relativno nepoznati biser moderne hrvatske arhitekture jedina je građevina u Hrvatskoj sagrađena u čast Meštroviću, dok su današnji Muzeji Ivana Meštrovića (Galerija Meštrović, Meštrovićeve Crikvine – Kaštelac, Atelijer Meštrović, Crkva Presvetog Otkupitelja) njegova ostavština hrvatskom narodu.⁷ Valorizirana je i uvrštena na listu nepokretnih kulturnih dobara Republike Hrvatske 2021. godine pod registarskim brojem Z-7464.⁸

Bogata arhiva Spomen galerije čuva *Knjigu zapisnika Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje*, vođenu od 1967. do 1987. godine koja sadrži zapise o okolnostima gradnje Galerije. Novinski članci sačuvani u arhivi Galerije, koji pak nisu znanstveni i stručni tekstovi, upotpunjuju spoznaje o tijeku gradnje i teškoćama s kojima se Društvo suočavalo sve do njezina otvorenja 1972. godine, kada je tiskan prvi katalog. Naime, Spomen galerija Ivana Meštrovića izdala je četiri kataloga tijekom svog djelovanja, 1972., 1982., 1990. i 2002. godine. Sukus tekstova u katalogima vrlo je sličan. Tekstovi su to Nenada Gola, Vesne Barbić, Ane Adamec, Marka Ančića, i Ljubice Dumančić. Jedino se tekst Nenada Gola objavljen u svim katalogima, u ponešto izmijenjenim verzijama, odnosi na okolnosti nastanka Galerije. Poglavlje započinje spomenom na Meštrovićevo rođenje i krštenje u Crkvi svetog Ivana Krstitelja u Vrpolju. Gol navodi i prvi pisani dokument, knjigu Antuna Kneževića, pisanu početkom tridesetih godina 20. stoljeća, u kojoj je zabilježena želja Josipa Gola da sagrađe *Dom Ivana Meštrovića* kao „što bi na primjer učinili Nijemci, Francuzi, Englezi i drugi kulturni narodi da je koji njihov umjetnik postigao toliko priznanje i slavu i njihovo narodno ime slavno proširio po čitavom svijetu.“⁹ Poglavlje zatim prati osnivanje *Kulturno-umjetničkog društva i muzeja „Ivan Meštrović“ Vrpolje* 1957. godine te donosi prijepis pisama upućenih Ivanu Meštroviću u kojima ga izvještavaju o namjeri gradnje Muzeja i traže kopije i crteže za isti. Donijeta je i prepiska Meštrovićevih odgovora te okolnosti čuvanja i odlijevanja djela *Majčina briga (Majka i dijete,*

⁷ <https://mestrovic.hr/o-muzejima/> (datum pristupa 8. prosinca. 2023.)

⁸ <https://registar.kulturnadobra.hr/#/> (datum pristupa 9. prosinca. 2023.)

⁹ A. KNEŽEVIĆ, 1935., 6.

Beč, 1905.) u broncu, jedinog djela koje je Meštrović darovao Vrpolju i koje je 1968. godine postalo prvi javni spomenik Vrpolja. Ideju, razradu i tlocrt projekta zgrade Muzeja tj. Galerije Gol ne donosi u svome tekstu, zadržao se samo na okolnostima nastanka te navodi da je otvorena uz pomoć brojnih pojedinaca, skupština i organizacija 1972. godine te da su Frane Kršinić, Vanja Radauš, Ivan Mirković, Andrija Krstulović i drugi umjetnici darovali svoja djela za Galeriju podignutu u čast kiparu.

U povodu stote obljetnice rođenja Ivana Meštrovića, Spomen galerija izdala je knjigu *Meštrović* Zvonka Makovića, u kojoj je uz Makovićev tekst *Kipar Ivan Meštrović*, objavljen i doradeni tekst Nenada Gola *Meštrović i Vrpolje* tiskan u katalozima Galerije iz 1972. i 1982. godine.

Duško Kečkemet, u drugom svesku monografije *Život Ivana Meštrovića (1932. – 1962. – 2002.)* tiskanom u Zagrebu 2009. godine, u poglavlju *Ostali muzeji i galerije*, u kratkim crtama dotiče se izgradnje Galerije. Navodi, kao i Nenad Gol, ideju Josipa Gola da se sagradi *Dom Ivana Meštrovića*, zatim Antuna Kneževića i njegov posjet Meštroviću u Zagrebu te osnivanje *Kulturno – umjetničkog društva i muzeja „Ivan Meštrović“* koje Kečkemet krivo naziva *Društvo „Ivan Meštrović“*. Kečkemet citira i dijelove Meštrovićevih pisama, a ono što spominje, a ne nalazi se u tekstu N. Gola, novinski su članci objavljeni povodom dovršenja i otvorenja Galerije. Posebno citira članak Vladimira Malekovića pod naslovom *Meštrović se najprije zvao Gabrilović* objavljen u 1048. broju *Vjesnika u srijedu*, 11. svibnja 1972. godine, u kojemu Malekovic opisuje Galeriju koja je „sazidana u duhu Meštrovićeva arhitektonskog sloga“. Međutim D. Kečkemetu se u tekstu potkrala greška jer navodi da zbog gradnje u bijelom kamenu podsjeća na Meštrovićeve građevine, iako je građevina sazidana u opeci.¹⁰

Nakon dužeg vremenskog perioda Spomen galerije Ivana Meštrovića dotakle su se i Željka i Darija Perković u radu objavljenom u zborniku radova 8. Sabora hrvatskih graditelja pod naslovom *Graditeljstvo i klimatske promjene* pod naslovom *Održivost graditeljske baštine i prilagodba klimatskim promjenama - primjer Spomengalerije Ivana Meštrovića u Vrpolju*. Njihov rad daje smjernice za buduću obnovu koja ispunjava uvjete energetske održivosti i doprinosi unapređenju stanja zgrade. U poglavlju koje se dotiče same izgradnje, autorice navode *Projektbiro* kao poduzeće za izradu projektne dokumentacije, arhitekta Rudolfa Vargu te Matu Ivankovića kao odgovornog projektanta za „stručni nadzor, razradu projekta i koordinaciju pri radovima“¹¹ dok Ugovor za gradnju navodi inženjera arhitekture Rudolfa

¹⁰ D. KEČKEMET 2009., 543.

¹¹ D. PERKOVIĆ, Ž. PERKOVIĆ, 2021., 246.

Vargu kao vršitelja nadzora nad izvođenjem radova u ime naručitelja.¹² Također, uz dimenzije građevine autorice navode Miru Halambek - Wenzler krajobraznu arhitekticu parka ispred Galerije, čiji projekt nažalost nije izveden, te umjetnike čija se djela čuvaju u Galeriji. Fokus njihova teksta nije na aspektima izgradnje već na održavanju građevine, obnovi i prilagodbi toplinske izolacije kao i obnovi pročelja planiranoj za 2021. i 2022. godinu koja, nažalost, nije izvedena.¹³

3. Inspiracija za projekt Galerije

Rudolf Varga, manje poznati inženjer arhitekture iz Zagreba, koji je diplomirao na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu 19636. godine¹⁴, bio je suradnik Argokombinata *Jasinje* Slavonski Brod koje je, u drugoj polovici šezdesetih godina 20. stoljeća, gradilo ugostiteljske objekte uz *Autoput bratstva i jedinstva*, točnije dionicu Zagreb – Beograd.¹⁵ Tako R. Varga potpisuje projekt *Ribarske kuće*, otvorene 1967. godine uz današnju autocestu A3, u blizini Brodskog Stupnika. Agrokombinat *Jasinje* 19. kolovoza 1967. daruje Mjesnoj zajednici Vrpolje zgradu i zemljište za potrebe izgradnje Galerije i Ljekarne,¹⁶ o čemu će podrobnije biti riječi u sljedećem poglavlju, a R. Vargu preporučuju *Kulturnom društvu "Ivan Meštrović"* za autora projekta Galerije. Tako Varga postaje arhitektom jednog od najsmjelijih slavonskih projekata 20. stoljeća, Spomen galerije Ivana Meštrovića u Vrpolju, građevine u Meštrovićevu stilu (slika 31).¹⁷ Ona svoje uzore nalazi u nekoliko Meštrovićevih građevina u Zagrebu i Splitu. Odakle je Varga crpio ideje za projekt i jesu li sve njegove, ili se iza ideje kriju imena i drugih arhitekata za sada možemo samo nagađati, ali nedvojbeno je kako u vrijeme izrade projekta Vrpolje nije bilo nepoznanica Meštrovićevim prijateljima i suradnicima.

Lavoslav Horvat, arhitekt proizašao iz *Škole za arhitekturu* na Kraljevskoj umjetničkoj akademiji u Zagrebu, čiji je rektor bio Ivan Meštrović, još 1930. godine oženio se Vrpoljčankom Katarinom Čaklović,¹⁸ a upravo Horvat s Meštrovićem potpisuje projekte građevina koje su uzor vrpoljačkoj Galeriji. Horvat je bio prijatelj s kiparom Franom Kršinićem

¹² ARHIVA SGIMV, Ugovor iz 8. kolovoza 1969. između Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje i „Komunalca“ Bosanski Šamac, članak IX

¹³ D. PERKOVIĆ, Ž. PERKOVIĆ, 2021., 251.

¹⁴ M. OBAD ŠČITAROCI, 2000., 317.

¹⁵ Iz razgovora s ravnateljicom Spomen galerije Suzanom Bilić Vardić

¹⁶ ARHIVA SGIMV, Molba za izdavanje građevinske dozvole od 22. srpnja 1969. godine za gradnju Spomen galerije Ivana Meštrovića i nove zgrade Ljekarne

¹⁷ ARHIVA SGIMV, Račun od 10. srpnja 1969. godine Rudolfa Varge *Kulturnom društvu „Ivan Meštrović“ Vrpolje* za projektantski i tehničko – crtački rad na izradi elaborata za gradnju Spomen galerije

¹⁸ Z. PALADINO, 2013., 27.

i arhitekt njegove obiteljske kuće, a Kršinić je, kao i Vanja Radauš, darovao svoje djelo *Meštrović kleše* novosagrađenoj galeriji u Vrpolju.¹⁹ Ipak pretpostavka da se iza idejnog projekta Galerije možda kriju imena i drugih arhitekata, moguća je hipoteza nekog drugog istraživanja.

Projekt Spomen galerije neosporivo podsjeća na nekoliko Meštrovićevih arhitektonskih projekata za koje je on napravio skicu i osnovnu ideju, a projekt bi zatim razradili drugi arhitekti.²⁰ Povuku li se paralele između Spomen galerije Ivana Meštrovića i današnje crkve Krista Kralja na Trnju u Zagrebu teško je uočiti sličnosti, međutim prvi Meštrovićev arhitektonski projekt iz 1922. godine²¹ za tu crkvu, uvelike je sličan Galeriji (slika 6). Idejno rješenje djelo je Meštrovića dok projekt potpisuje Harold Bilinić, koji je uz Lavoslava Horvata, Meštrovićeve idejne projekte razrađivao u arhitektonske, odnosno izvedbene projekte.²² Harold je sin Pavla Bilinića kojeg je s Horvatom upoznao sam Meštrović. Njihovo poznanstvo rezultiralo je brojnim suradnjama na različitim projektima gdje je Bilinić prenio Horvatu ljubav prema kamenu. Nakon Drugog svjetskog rata zajedno su radili u Arhitektonskom projektnom zavodu u Zagrebu.

Novi arhitektonski izričaj koji će uskoro postati vokabular moderne Meštrović je formirao studirajući arhitekturu na Bečkoj Akademiji. Iako diplomu nije mogao dobiti jer nije završio gimnaziju koja je bila uvjet za upisivanje Akademije, znanje je nedvojbeno usvojio, a poseban utjecaj na njega ostavio je Otto Wagner, idejni predvodnik bečke secesije.²³ Tako je Meštrović „preuzimao povijesne teme, posezao za dekoracijama iz srednjeg vijeka, naznakama prastarih arhitektura orijenta, Egipta, antike pa sve do tradicionalnog narodnog graditeljstva.“²⁴

Pravokutni tlocrt crkve Krista Kralja iz 1922. godine vanjštinom asocira na grčki hram tipa pseudoperipter, iako ne sadrži vokabular klasičnih redova. U unutrašnjosti trobrodno, trikonhalno rješenje s uzdignutim središnjim brodom podsjeća na ranokršćanske bazilike. Podignuta je na postament gdje joj se s pročelne i začelne strane dodaju po tri stube koje vode na prostor trijema. Trijem je rastvoren s deset stubova, dok su bočne, duže strane raščlanjene pilastrima između kojih su uski, pravokutni prozori. Stubovi nose trabeaciju koja se sastoji od arhitrava i vijenca, koji pak visinski premašuje ravna krovna ploha središnjeg broda. Odvojeno od korpusa crkve Meštrović smješta i monumentalan zvonik.

¹⁹ N. GOL, Z. MAKOVIĆ, 1984., 88.

²⁰ S. PIPLOVIĆ, 2019., 387.

²¹ I. GOJNIK, Z. SOKOL GOJNIK, 2010., 309.

²² ISTO

²³ I. KRAŠEVAC, 2002., 30.

²⁴ S. PIPLOVIĆ, 2019., 388.

Ovaj Meštrovićev sakralni projekt uvelike je srodan građevini Galerije. Pravokutna tlocrtna osnova, impozantno pročelje povišeno na dvije stube, također raščlanjeno s deset stubova koji naglašavaju prostor trijema, uski visoki prozori, nešto šira arkada i završni vijenac, elementi su inspirirani Meštrovićevim arhitektonskim oblikovanjem koje je on prvotno primijenio na projektu crkve Krista Kralja. Iako Meštrovićev projekt nije izveden, jer ga nije bilo moguće uklopiti u novi *Generalni regulacijski plan grada Zagreba*, njime „započinje put kojim će se arhitektura pročišćavati i stvarati nove misaone odnose iz tradicionalnih predložaka (...)“²⁵ te time ujedno postaje inspiracija nadolazećim, modernim projektima 20. stoljeća. Ni drugo projektno rješenje za crkvu Krista Kralja iz 1936. godine nije izvedeno (slika 7). Meštrović ga je besplatno projektirao dok je tehnički elaborat ovaj put izradio Lavoslav Horvat.²⁶ Iako je projekt promijenjen, neki su elementi ostali isti: ulazno pročelje povišeno je stubama te rastvoreno trijemom sa stubovima kojima bi Meštrović naglašavao glavne dijelove građevine.²⁷

Osim nerealiziranih projekata koji su mogli poslužiti kao uzor za projekt Galerije, Meštrovićev *Dom hrvatskih likovnih umjetnika* (slika 9), nazvan još *Meštrovićev paviljon* ili *džamija* zasigurno je bio inspiracija projektu Spomen galerije u Vrpolju. *Hrvatsko društvo umjetnosti „Strossmayer“* htjelo je još 1928. godine na Trgu Petra I. Oslobodioca (danas Trg žrtava fašizma, Zagreb) sagraditi zgradu koja će uključivati Gradski muzej, arhiv, knjižnicu, Modernu galeriju i Etnografski muzej za što je po Meštrovićevu mišljenju Trg bio premalen. Odlučuju se stoga, za izgradnju Umjetničkog paviljona koji je „prema izjavama HDU „Strossmayer“, u isti mah pitanje Meštrovićeva muzeja u Zagrebu, kao i pitanje izlagačkog prostora za ostale umjetnike: (...)“²⁸ Do gradnje ipak dolazi u nešto drugačijim okolnostima. Naime, podizanje spomenika kralju Petru I., Meštrović je spojio s gradnjom paviljona i predložio Dom umjetnosti s reljefom kralja Petra I. u unutrašnjosti.²⁹ Otprilike u isto vrijeme, tridesetih godina, u Vrpolju se javlja ideja o gradnji *Sokolskog doma* koji treba nazvati *Dom Ivana Meštrovića*.³⁰ S vremenom, od početne ideje *Doma*, odlučili su u središtu mjesta izgraditi muzej posvećen Meštroviću, nadopunjen etnografskom zbirkom iz života Vrpolja. Dom hrvatskih likovnih umjetnika, Rudolfu Vargi je zasigurno bio izvor inspiracije za izradu projekta, iako je gradnja u Vrpolju zbog financijskih i drugih razloga počela tek tridesetak

²⁵ I. GOJNIK, Z. SOKOL GOJNIK, 2010., 310.

²⁶ B. VUJANOVIĆ, 2017., 155.

²⁷ S. PIPLOVIĆ, 2019., 390.

²⁸ B. VUJANOVIĆ, 2017., 162.

²⁹ ISTO, 163.

³⁰ A. KNEŽEVIĆ, 1935., 5.

godina kasnije. Idejnu skicu Doma hrvatskih likovnih umjetnika u Zagrebu besplatno je izradio Meštrović, dok su arhitektonski nacrt izradili Harold Bilinić i Lavoslav Horvat, koji su pri razradi projekta i nadgledanju gradnje surađivali s Dragom Iblerom, Jozom Kljakovićem, Zvonimirom Kavurićem, Ivanom Zemljakom, Nikolom Molnarom i Lavom Kaldom.³¹ Dom je otvoren 1938. godine i izvedbena verzija unekoliko se razlikuje od prvog Meštrovićeva projekta iz 1936. godine.³² Međutim, osnovni koncept je zadržan: građevina valjkastog oblika s kružnom centralnom dvoranom oko koje je pak prstenasta dvorana, s vanjske strane okružena trijemom s trideset i šest stubova (slika 8). Dvorane su po Meštrovićevu projektu trebale biti prekrivene zakošenim ostakljenim krovom, dok je u konačnici centralna dvorana prekrivena armiranobetonskom kupolom s okruglim staklenim pločicama koje propuštaju svjetlost, a prstenasta dvorana svodom, također sa staklenim pločicama, ispod kojeg je strop od opalnog stakla.³³ Preinake u Domu događale su se s mijenjanjem njegove namjene u džamiju 1944. godine kada se površina zida i kupole prekriva polikromnom štuko dekoracijom. Također po projektu Stjepana Planića dodaju se tri minareta i poligonalni trg s kružnom fontanom ispred ulaza koji se zadržao do danas. Preinake se događaju mijenjanjem i u Muzej narodnog oslobođenja 1945. godine, kad se po projektu Vjenceslava Richtera središnjoj dvorani dodaju dvije galerije i stubište te se prekriva kupola. Dom hrvatskih likovnih umjetnika je Hrvatskom društvu likovnih umjetnika vraćen 1993. godine, da bi se 2001. započelo s uklanjanjem ugradnji i preinaka po projektu Andrije Mutnjakovića, a 2006. godine obnova se nastavlja po projektu arhitekta Branka Silađina.³⁴

U svakom slučaju, od prve do konačne varijante, Meštrovićev Dom hrvatskih likovnih umjetnika svoju refleksiju ima u mjestu umjetnikova rođenja, u Spomen galeriji Ivana Meštrovića u Vrpolju. Jednostavno arhitektonsko oblikovanje, situiranje zgrade na istaknutu poziciju, trijem sa stubovima podignut na stubama, dugi, pravokutni prozori podijeljeni na sedam dijelova i povišeni arhitrav prepoznatljivi su elementi obiju građevina, možemo reći, elementi Meštrovićeva arhitektonskog jezika.

Neke od tih elemenata moguće je vidjeti na crkvi Gospe od Zdravlja na Dobrom u Splitu, gdje Lavoslav Horvat kao mladi arhitekt po preporuci Ivana Ivančića, šefa tehničkog odjeljenja splitske Banovine, 1932. godine radi projekt proširenja crkve (slika 11).³⁵ Prvi idejni projekt,

³¹ Z. PALADINO, 2013., 34.

³² A. MUTNJAKOVIĆ, 2011., 79.

³³ ISTO, 79.

³⁴ B. VUJANOVIĆ, 2017., 171-172.

³⁵ Z. PALADINO, 2013., 86.

baš poput neizvedenog projekta crkve Krista Kralja, ima oblik neoklasicističkog hrama, ali sa stupovima oko građevine i arhitravom ispunjenim grupom skulptura na pročelju. Projekt, uz Horvata, potpisuje i njegov učitelj Drago Ibler. No, zbog financijske krize gradnja se odgađa do 1935. godine kad uprava svetišta od Horvata traži novi, ekonomičniji projekt, križnog tlocrta gdje on zadržava prvotnu ideju te na krakove transepta, s vanjske strane dodaje jonske stupove (slika 10).³⁶ Uprava samostana zatražila je ispravak nacрта pa nastaje i treća, pročišćena verzija križnog tlocrta crkve. “Horvat je naime 1936. godine intenzivno dovršavao najpoznatiju splitsku sakralnu građevinu, a istovremeno je detaljno razrađivao i veliki zagrebački sakralni prostor na Trnju (...)”,³⁷ međutim regulacijski plan za Dobro u Splitu nije bio dovršen pa gradnja nije mogla započeti bez građevinske dozvole. U konačnici, crkva je izvedena prema četvrtoj, krajnje pročišćenoj varijanti te radovi kreću 25. ožujka 1936. godine.³⁸ Horvat je stupove zamijenio stubovima i na pročelni trijem postavio šest stubova između dva polustuba na krajevima koji su ujedno završeci bočnih zidova. Stubovi su projektirani i u unutrašnjosti crkve te je dijele na tri broda. Iako je Meštrovićeva zamisao za stubove bila dekorirati ih reljefima anđela, izvedeni su bez njih, čisti, plošni bez ukrasa. Trobrodnost nije naznačena na vanjštini zbog ravne krovne plohe koja je prekrivena plitkim dvostrešnim krovom, koje pak skriva kamena atika nad arhitravom. Sredinom arhitrava urezan je natpis *GOSPI OD ZDRAVLJA*, a za razliku od Doma hrvatskih likovnih umjetnika u Zagrebu i Spomen galerije Ivana Meštrovića u Vrpolju, koje su profane građevine te su s pročelne strane rastvorene prozorima, ova sakralna građevina, tj. crkva ima samo po bočnim stranama peterodijelne prozore, dok je pročelna strana raščlanjena s tri portala.³⁹ U svakom slučaju, poveznice između Horvatova i Vargina projekta opet postoje. Stube, stubovi, ravna, arhitravna greda, plitko dvostrešno krovno, pravokutni višedjelni prozori karakteristična su obilježja obiju građevina. Meštrovićev arhitektonski stil postao je inspiracija kako njegovim učenicima Lavoslavu Horvatu i Haroldu Biliniću tako i Rudolfu Vargi za građevinu sagrađenu u čast velikom umjetniku u mjestu njegova rođenja.

4. Okolnosti nastanka Spomen galerije Ivana Meštrovića

Želja za izgradnjom građevine kojom bi se iskazala počast najvećem hrvatskom kiparu 20. stoljeća javlja se tridesetih godina prošlog stoljeća. U knjizi tiskanoj 1935. godine *Divlji*

³⁶ ISTO, 88.

³⁷ Z. PALADINO 2013., 89.

³⁸ ISTO, 91.

³⁹ ISTO, 92.

brak – *Zgode i nezgode hrvatskog seljaka*, Antun Knežević⁴⁰ bilježi svoj razgovor s učiteljem Josipom Golom⁴¹ koji je predložio da se sokolski dom, koji se trebao graditi u Vrpolju, nazove *Dom Ivana Meštrovića*.⁴² O tome je, kako Knežević piše u svojoj knjizi, izvijestio Meštrovića posjetivši ga službeno u Zagrebu, u svojstvu načelnika Općine Vrpolje.

Premda ideja o izgradnji Doma Ivana Meštrovića u Vrpolju nije na prvu ostvarena, imenovanje Ulice Ivana Meštrovića 1952. godine, u kojoj je Meštrović proveo svoju prvu godinu života, pokazuje nam da želja među mještanima još uvijek živi. Tako pedesetih godina, sada već umirovljeni učitelj Josip Gol, kojemu Vrpolje ponovno postaje mjesto stanovanja i od kojega je ideja o izgradnji Doma Ivana Meštrovića potekla, postaje predsjednik Hrvatske čitaonice u Vrpolju i s grupom Vrpoljčana, (njih četrdeset dvoje⁴³) 3. ožujka 1957. godine osniva *Kulturno – umjetničko društvo i Muzej „Ivan Meštrović“ Vrpolje* (slika 4). Josip Gol postao je tajnik Društva, predsjednik je bio liječnik Ivo Tomašić, a potpredsjednik, kulturni i prosvjetni radnik, Josip Jurković. Namjera Društva bila je sagraditi muzej do 1958. godine, odnosno sedamdeset pete obljetnice Meštrovićeve rođenja „na najljepšem mjestu trga“,⁴⁴ a koji će do tada, privremeno biti smješten u Domu kulture. O svemu su obavijestili Meštrovića koji je podržavajući njihovo kulturno djelovanje obećao da kad Dom bude izgrađen dati „djelo i koji crtež za vaš Muzej.“⁴⁵ Zbog toga je na prijedlog Društva, Narodni odbor Općine Vrpolje, 10. svibnja 1957., središtu Vrpolja, na potezu od mlina na istoku do vatrogasnog spremišta na zapadu, na križanju tadašnje Radićeve i Ribarove ulice, uz kasnobaroknu Crkvu svetog Ivana Krstitelja, u kojoj je Ivan Meštrović kršten, dao naziv Trg Ivana Meštrovića (danas Trg dr. Franje Tuđmana) (slika 1).⁴⁶

⁴⁰ Vrpolje, 1895. - Slavonski Brod, 1945., javni radnik, bivši načelnik Općine Vrpolje

⁴¹ Vrpolje, 1900. - Slavonski Brod, 1966., učitelj

⁴² A. KNEŽEVIĆ, 1935., 6.

⁴³ Josip Jurković, Zvonko Vranić, Ladislav Kostanjevac, Marijan Šunić, Antun Bogdanović, Marko Filipović, dr. Ivo Tomašić, Grgica Šimundić, Mato Bogdanović, Manda Bogdanović, Danica Šimundić, Božo Milešević, Jakob Vrtarić, Ivo Knežević (Knetin), Mikula Knežević (Pavić), Josip Čaklović (Ružin), Mato Tunuković (Antolin), Jozo Bogdanović, Pava Abramović (Miroševića), Stjepan Krajina, Ivša Knežević (Martinov), Stjepan Jakobović, Marijan Anušić, Ivan Kulaš, Josip Gol, Đuka Šolta, Ilija Vladić, Rade Šimović, Ilija Tunuković, Janko Vladić, Mladenko Abramović, Joza Tunuković, Jakob Vujčić, Predrag Gol, Miro Gol, Mato Bogdanović, Vjekoslava Vranić, Vinko Abramović, Ante Laco, Ivan Novaković, Petar Maglić, Šima Tunuković (Ivanov), imena članova Društva navode se prvi put, ARHIVA SGIMV, Zapisnik s osnivačke skupštine Društva 3. ožujka 1957.

⁴⁴ Pismo koje *Kulturno - umjetničko društvo i Muzej „Ivan Meštrović“ Vrpolje* 7. ožujka 1957. šalje Ivanu Meštroviću, prijepis u tekstu Nenada Gola, Katalog Spomen galerije iz 1972. godine, stranice nisu numerirane

⁴⁵ Pismo koje Meštrović 6. travnja 1957. šalje dr. Ivi Tomašiću, predsjedniku *Kulturno - umjetničkog društva i Muzeja „Ivan Meštrović“ Vrpolje*, prijepis u tekstu Nenada Gola, Katalog Spomen galerije iz 1972. godine, stranice nisu numerirane

⁴⁶ Iako je Općina donijela rješenje o imenovanju Trga Ivana Meštrovića i Galerija se do 2014. vodila na toj adresi, službeno u katastru odluka nikad nije provedena

Iako se sedamdeset peta obljetnica Meštrovićeva rođenja nije pokazala kao moguć datum za izgradnju tj. otvorenje Muzeja, pripreme i prikupljanje građe za istu bile su u punom jeku. Osim skulpture *Majčina briga* (*Majka i dijete*, Beč, 1905.) (slika 46), koju je Meštrović za života darovao: „Meni se čini da sam, pred dvije godine, kad sam bio u Zagrebu, rekao čuvaru, gospođi Barbić, koja čuva moje tamošnje stvari, da obećane pošalje ili izruči Vama. Budite ljubazni, pa mi javite je li to učinjeno, a ako nije, ja ću gospođi pisati i zamoliti da to uradi.“⁴⁷ članovi Društva još 1957. godine kontaktirali su galerije i muzeje u Beču, New Yorku, Parizu, London i Münchenu prikupljajući podatke o Meštrovićevu životu i kako bi osigurali djela za budući muzej.

Majčina briga Meštrovićevo je djelo inspirirano Rodinovim impresionističkim stilom oblikovanja. Meštrović je od najranijih godina svoga stvaralaštva obrađivao temu žene i majke. Njegova privrženost majci Marti ostavila je poseban pečat na njegovim djelima. Majka koja je izvor života i kao takva ispunjena ljubavlju, ali i patnjom, ovjekovječena je u njegovim djelima. Stoga je djelo *Majčina briga* prožeto osjećajima brige i ljubavi prikazanih u tajanstvenom trenutku poljupca koji zaklanja uskovitlani veo, omekšavajući čvrstu piramidalnu kompoziciju skulpture.⁴⁸ Meštrović je djelo izložio na izložbi Društva umjetnosti u Zagrebu 1905. gdje ju je kupio car Franjo Josip I, nakon čega je prenesena iz gipsa u belgijski granit. Izložena je i na XXVI. proljetnoj izložbi bečke Secesije.⁴⁹ Gipsani odljev koji je Meštrović darovao trebalo je odliti u broncu, međutim, nedostatak novčanih sredstava onemogućio je lijevanje, zbog čega je djelo ostalo na čuvanju u Atelijeru Meštrović u Zagrebu. Nedostatak novčanih sredstava, preseljenje Josipa Gola i predsjednika Društva, doktora Ive Tomašića, Meštrovićeva smrt te nekolicina drugih razloga vezana uz druga događanja u Vrpolju rezultirali su gašenjem društva 1962. godine.

Naime, u Vrpolju je 6. rujna 1959. postavljen kamen temeljac za izgradnju novog Vatrogasnog doma (svečano otvoren 6. rujna 1964.).⁵⁰ Budući da su mještani Vrpolja zajedno s ondašnjim društveno-političkim organizacijama u selu bili uključeni u izgradnju doma financiranog i sredstvima Mjesne zajednice Vrpolje, Agrokombinata „*Jasinje*“ i drugim udrugama koje su izdvojile novčana sredstva za izgradnju Vatrogasnog doma, izgradnja muzeja

⁴⁷ Pismo koje Meštrović 30. rujna 1961. šalje dr. Ivi Tomašiću, predsjedniku *Kulturno - umjetničkog društva i Muzeja „Ivan Meštrović“ Vrpolje*, prijepis u tekstu Nenada Gola, Katalog Spomen galerije iz 1972. godine, stranice nisu numerirane

⁴⁸ LJ. ČERINA 2013., 9.

⁴⁹ I. KRAŠEVAC, 2002., 81.

⁵⁰ M. ČIŽMEK, S. LEBOVIĆ, 1984., 19.

pala je u drugi plan.⁵¹ Također, 1965. počela je gradnja nove zdravstvene stanice u Vrpolju (otvorena 1968. godine). Međutim, sve to vrijeme ideja o izgradnji muzeja i dalje je bila prisutna među mještanima. Tako je 1965. godine i Osnovna škola u Vrpolju dobila naziv po Ivanu Meštroviću.

Pet godina nakon što je ugašeno, Društvo obnavlja svoj rad 18. lipnja 1967., ovaj put pod nazivom *Kulturno društvo „Ivan Meštrović“ Vrpolje*. Za predsjednika je izabran liječnik Zdenko Knežević,⁵² za potpredsjednika Marko Filipović i za tajnika Stjepan Lebović. Ideja izgradnje muzeja tj. Spomen galerije⁵³ ponovno je bila razlogom okupljanja Vrpoljčana koji u sastav Galerije žele uključiti etnografsku zbirku te zajedno s Galerijom izgraditi i Ljekarnu. U izjavi koju je tajnik društva Stjepan Lebović dao za Brodski list navodi se „Zadatak kulturnog društva „Ivan Meštrović“ je, prema riječima Stjepana Lebovića, da čuva uspomenu na velikog kipara i da kulturno, prosvjetno i umjetnički djeluje među stanovnicima ove regije. Ono također čuva tradicije narodne umjetnosti i običaje, pa će zbog toga biti osnovana i mala etnografska zbirka. Ona će, kako se sada predviđa, biti smještena u Meštrovićevoj galeriji, čiju je gradnju pokrenulo ovo kulturno društvo. U vrpoljačkoj galeriji se, uz Meštrovićeve djela, koja je obećala pokloniti udovica Olga Meštrović, trebaju naći i djela ostalih umjetnika.“⁵⁴ Iz Knjige zapisnika *Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje* saznajemo kako su Galeriju namjeravali ispuniti i poklonima, djelima Meštrovićevih učenika koji bi se na taj način odužili učitelju.⁵⁵ Prikupljanje artefakata za etnografski postav istovremeno je teklo s prikupljanjem radova Meštrovićevih učenika, prijatelja i suradnika kao i Meštrovićevih radova zbog kojih je uspostavljena suradnja s Atelijerom Meštrović u Zagrebu i kustosicom Vesnom Barbić te je Društvo uz odobrenje gospođe Olge Meštrović osiguralo djela za budući postav.

Kulturno društvo „Ivan Meštrović“ Vrpolje nastavlja s provođenjem zamisli Josipa Gola te iste 1967. godine daje odliti *Majčinu brigu* u broncu⁵⁶ i 29. lipnja 1968. rad postavljaju pred Zdravstvenu stanicu (slika 5). *Majčina briga* tako je postala prvi u nizu javnih spomenika u Parku skulptura u Vrpolju i simbolični kamen temeljac ili „prvi korak stvaranja Meštrovićeve

⁵¹ ISTO, 22.

⁵² Zatim Nikola Matijević, pa opet Zdenko Knežević, te akademski slikar Predrag Gol

⁵³ ARHIVA SGIMV - Knjiga zapisnika. U zapisniku s Osnivačke skupštine prvi se put navodi izgradnja Spomen galerije Ivana Meštrovića

⁵⁴ S. MIRKOVIĆ, U počast velikom umjetniku, Meštrovićeve skulptura u Vrpolju, u: *Brodski list*, 5. lipnja 1968. Napomena: novinski članci nalaze se u arhivi SGIMV, isječci su iz novina stoga nisu vidljivi brojevi stranica. Imena autora članaka većinom su naznačena inicijalima pa će fusnote novinskih članaka biti pisane u punoj formi zbog lakšeg snalaženja u pretraživanju istih

⁵⁵ ARHIVA SGIMV, Knjiga zapisnika, zapis od 18. lipnja 1967. godine

⁵⁶ S. BILIĆ VARDIĆ, 2014. deplijan Moći muzeja 2014., objavom u deplijanu za Noć muzeja 2014. godine ispravljaju se navodi objavljeni u katalozima Galerija da je *Majčina briga* lijevana 1968. godine

galerije“⁵⁷ po riječima dr. Krešimira Meštrovića, umjetnikova bratića koji je nazočio otkrivanju spomenika u Vrpolju. U novinskom članku iz toga vremena tajnik Društva Stjepan Lebović navodi „U Zagrebu je ovih dana završen projekt za spomen-galeriju u Vrpolju, a o tome je prisutne na svečanostima obavijestio predsjednik Općinske skupštine Slavonski Brod, Blaž Mataić, koji je i otkrio spomenik.“⁵⁸

4.1. Okolni prostor kuće Habijanec

U vrijeme osnivanja *Kulturno umjetničkog društva i muzeja „Ivan Meštrović“* 1957. godine, na mjestu budućeg muzeja, tj. galerije nalazila se kuća obitelji Habijanec (slika 2). Godine 1958. Zdenka Šretner rođ. Habijanec prodala je Poljoprivrednoj zadruzi u Vrpolju kuću sa zemljištem na adresi Radićeva ulica broj 1 (Trg dr. Franje Tuđmana 12).⁵⁹ Nakon likvidacije Poljoprivredne zadruge 1962. godine zgrada sa zemljištem dodijeljena je Agrokombinatu „*Jasinje*“ iz Slavanskog Broda i u njoj su neko vrijeme šezdesetih godina bile smještene pošta a zbog manjka prostora učenici OŠ „Ivan Meštrović“ nastavu su pohađali u jednom dijelu zgrade. (slika 3).⁶⁰

Prema tipološkim odrednicama Žarka Španičeka koji u svojoj knjizi *Narodno graditeljstvo Slavonije i Baranje* obrađuje stambenu slavonsku arhitekturu, kuća obitelji Habijanec mogla bi se svrstati u tip kuća koje karakterizira okrenutost uzdužne strane prema ulici.⁶¹ Takva pročelja, a ujedno i pročelje kuće Habijanec, karakterizirao je veliki broj prozora okrenutih prema ulici koji su omogućavali komunikaciju s istom. Ulaz u građevinu je kroz dvokrilni kolni ulaz tzv. ajnfor⁶² koji, kao i cijelu fasadu, karakterizira profilacija u žbuci. Početkom 20. stoljeća kuća Habijanec imala je dva kolna ulaza od kojih je jedan s vremenom zatvoren (slika 2 i slika 3).⁶³ Bočnu stranu kuće okrenutu prema sporednoj ulici karakterizira pročelje s trokutastim zabatom tipično za većinu kuća s područja istočne Slavonije. Orijehtiranjem šire strane prema ulici, kuća postaje pogodna za razne uslužne djelatnosti kojima se pristupa s ulice, te je kao takva zbog svoje orijentacije i veličine, mogla biti prostorom pošte i škole.

⁵⁷ S. MIRKOVIĆ, U počast velikom umjetniku, Meštrovićeva skulptura u Vrpolju, u: *Brodski list*, 5. lipnja 1968.

⁵⁸ S. L., Poklon rodnom mjestu, Meštrovićev kip „Majka i dijete“ u Vrpolju, u: *Vjesnik*, 10. lipnja 1968. godine

⁵⁹ ARHIVA SGIMV- Kupoprodajni ugovor, Preimenovanje trga formalno se nije dogodilo zbog čega se kuća obitelji Habijanec vodila na adresi Radićeva ulica broj 1

⁶⁰ ARHIVA SGIMV, Molba od 22. srpnja 1969. godine za izdavanje građevinske dozvole za gradnju Galerije i Ljekarne

⁶¹ Ž. ŠPANIČEK, 1995., 29.

⁶² ISTO, 41.

⁶³ Zaključak izveden uočavajući promjene na fotografijama (slika 2 i slika 3)

Desno od kuće Habijanec, odvojena uskom ulicom, bila je zgrada stare Općine rastvorena polukružnim lukovima s pročelne strane, koji su s vremenom pregrađeni u kvadratne prozore. Nakon požara u kojem je stradala Ljekarna, u prostoru zgrade stare Općine bila je smještena i Ljekarna. Iz članka objavljenog u Večernjem listu saznajemo da je „Regionalni fond za ceste dao je naknadu za staru zgradu apoteke na uglu, koja će se rušiti za proširenje „grla“ na zavoju ceste. Odmah do galerije gradi se i nova apoteka i zajedno će činiti arhitektonsku cjelinu“.⁶⁴

Uz ljekarnu, poštu, školu, općinu, vatrogasnu postaju, zdravstvenu stanicu Vrpolje je imalo mlin, dvije ciglane, čitaonicu, kino, veterinaru, razvijene uslužne djelatnosti gostionice, trgovine i obrt: kovače, zidare, stolare, dimnjačare, lovačko društvo, obučare, zubare i druge.⁶⁵ „Ne čudi stoga što je početkom pedesetih godina, na neko vrijeme, bilo svrstano u kategoriju trgovišta ili gradića, jer je po društvenim i inim sadržajima i obilježjima nadilazilo sliku slavonskog sela.“⁶⁶ Uz sve to, Vrpolje se moglo ponositi Crkvom svetog Ivana Krstitelja (slika 47) iz 1774. godine u kojoj je Meštrović 16. kolovoza 1883., dan nakon rođenja, kršten (slika 48). Crkva je longitudinalna s polukružnom apsidom i sakristijom na zapadnoj strani. Pročelje je pilastrima podijeljeno u tri dijela, središnji dio pročelja rastvara portal, nad kojim je polukružni prozor, a bočne pak strane umjesto prozora imaju niše i pojednostavljene kartuše ispod i iznad njih. Pilastre presijeca linija vijenca nad kojim je polukružni zabat iznad kojeg se uzdiže zvonik. Kasnobarokni klasicistički stil kojim se odlikuje njezina vanjšina pojavljuje se 1760-ih na crkvama sjeverozapadne Hrvatske, zatim postaje dio smjernica *Kirchennormpläne* (*Crkveni planovi*) iz 1771. godine o gradnji crkava na području Monarhije u vrijeme Marije Terezije.⁶⁷ Car Josip II., isti stil tj. odlike kasnobaroknog klasicističkog stila koji se očituju u smanjenju barokne raskoši i gradnji funkcionalnih i svrhovitih građevina s manje dekorativnih elemenata, prilikom formiranja „jozefinskog državnog identiteta“, definira kao obvezne dekretom iz 1782. godine kojim izdaje odrednice za tipsku gradnju.⁶⁸

Upravo to područje u središtu mjesta, pokraj crkve i zgrade stare općine za pripadnike *Kulturno umjetničkog društva i muzeja „Ivan Meštrović“ Vrpolje* kao i za članove *Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje* bilo je najljepše mjesto za gradnju Meštrovićeve galerije za

⁶⁴ M. PUTRIĆ, U VRPOLJU SE PRIVODI KRAJU AKCIJA DOVRŠENJA SPOMEN – GALERIJE IVANA MEŠTROVIĆA, SELO DOBIVA GALERIJU, u: *Večernji list*, 4. kolovoza 1970.

⁶⁵ M. TUNUKOVIĆ - ANTOLIN, 2001., 49.

⁶⁶ S. BILIĆ VARDIĆ, 2023., deplijan izložbe, nije numerirano

⁶⁷ D. BOTICA 2011., 5.

⁶⁸ ISTO, 7.

koju su priželjkivali da će zadržati odlike *slavonskog stila* tj. tradicijskog narodnog graditeljstva, poput onih kuće Habijanec.

Nedugo nakon obnavljanja Društva, točnije 29. srpnja 1967. godine u svrhu izgradnje Ljekarne i Spomen galerije Ivana Meštrovića, staru zgradu i zemljište, koje je nekada bila kuća Habijanec, Agrokombinat „Jasinje“ darovao je Mjesnoj zajednici Vrpolje. Kako su Ljekarna i Galerija predviđene kao arhitektonska cjelina na jednoj katastarskoj čestici, Mjesna zajednica 18. listopada 1967. godine izdaje rješenje (broj 45/1967) kojim dopušta gradnju na navedenom zemljištu.⁶⁹

5. Idejni arhitektonski projekt

Rudolf Varga, inženjer arhitekture iz Zagreba, suradnik Agrokombinata „Jasinje“ na njihovu preporuku je *Kulturnom društvu „Ivan Meštrović“ Vrpolje*, izradio idejnu skicu arhitektonskog projekta Spomen galerije i nove Ljekarne 1968. godine o čemu je predsjednik Skupštine općine Slavonski Brod, Blaž Mataić izvijestio pri otkrivanju spomenika *Majčina briga* (slika 23).⁷⁰ U proljeće sljedeće godine, Upravni odbor *Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje* prihvaća idejno rješenje, te 10. svibnja 1969. godine *Kulturno društvo „Ivan Meštrović“* i Ljekarna sklapaju ugovor s Rudolfom Vargom o izradi projektne dokumentacije za izgradnju Galerije.⁷¹ Pet dana kasnije, Upravni odbor Društva na sjednici donosi službenu odluku da se pristupi izgradnji galerije, a dva mjeseca nakon sklapanja ugovora, 10. srpnja 1969., arhitekt R. Varga *Kulturnom društvu „Ivan Meštrović“ Vrpolje* godine isporučuje račun za projektantski i tehničko - crtački rad na elaboratu Spomen galerije u iznosu od 3000 novih dinara.⁷² Glavni projekt Varga je izradio pod poduzećem za građevinsko projektiranje *Projekt - biro* iz Slavenskog Broda. Osim Vargina tehničkog opisa, tlocrta temelja, prizemlja, kata i krovišta, uzdužnog i poprečnog presjeka (slika 12), nacрта fasade (slika 13), projekt uključuje statički račun i „šeme pozicija“ te proračun za izvedbu zgrade, od čega proračun za galerijski dio iznosi 204 822,85 novih dinara.⁷³

Građevina je predviđena kao jedinstvena arhitektonska cjelina s dvije namjene: ljekarnom sa stanom farmaceuta i umjetničkom galerijom. Kako je pozicionirana na trgu u središtu sela, bilo je potrebno prilagoditi je terenu i zadanom okolišu. S obzirom na to da su na

⁶⁹ ARHIVA SGIMV, Rješenje kojim Mjesna zajednica Vrpolje dopušta gradnju Galerije i Ljekarne

⁷⁰ S. L., Poklon rodnom mjestu, Meštrovićev kip „Majka i dijete“ u Vrpolju, u: *Vjesnik*, 10. lipnja 1968. godine

⁷¹ Ugovor nije sačuvan, međutim u Računu koji Varga 10. srpnja 1969. izdaje za izrađeni elaborat navodi da nastaje po sklopljenom ugovoru iz 10. svibnja 1969.

⁷² ARHIVA SGIMV, Račun Rudolfa Varge za izradu elaborata

⁷³ ARHIVA SGIMV, Potvrda Projekt-biroa od 10. srpnja 1969. da je izradilo glavni projekt

Trgu različiti sadržaji, monumentalan, pročišćen izraz Vargi se nametnuo kao rješenje za njezino akcentuiranje u prostoru. Takvim pročišćenim, jednostavnim volumenom Varga je smjelo intervenirao na prostoru trga. Olakotnu okolnost pri odvajanju funkcija građevina imao je zbog zadanog okoliša koji omogućava dva glavna pročelja, zbog položaja na uglu dviju različitih ulica.

Tako tlocrt oblika slova *L* tvore dva spojena pravokutnika unutar kojih su ucrtane prostorije potrebne za namjene oba objekta. Pročelje Ljekarne visinski je spuštено i svojim gabaritima izlazi izvan zadane linije pravokutnika, stoga ga Varga naziva kontraforom Galerije (slika 21). Pročelje Ljekarne rastvoreno je dvama simetrično postavljenim prozorima i staklenim vratima kojima se pristupa preko šest stuba. Na južnom pročelju Ljekarne postavljen je ulaz u stambeni dio, smješten iznad prostora Ljekarne, te četiri mala prozorska otvora i jedan veći dvokrilni (slika 20). Zapadno pročelje, okrenuto prema dvorišnom dijelu, arhitekt R. Varga pak rastvara ulaznim trijemom, dugim osmerodijelnim prozorom koji se proteže preko dva kata i s četiri dvokrilna te dva jednokrila prozora, koji se naizmjenično simetrično postavljene (slika 22). U unutrašnjosti „Prostor apoteke sadrži prodajni dio - *oficinu*, tri materijalke, poslovnice, kabinet i laboratorij, te manje neophodne prateće, sanitarne i podrumске prostorije.“⁷⁴ Arhitekt je, na katu iznad Ljekarne, projektirao stan za farmaceuta koji se linijom zida spaja s Galerijom i tvori integriranu, kompaktnu cjelinu. Stambeni dio sastoji se od trosobnog stana, izlaza na krovnu terasu i sobe s posebnim ulazom. Zbog prozora na stambenom dijelu zgrade Ljekarne prema ulici, povišena je atika kako bi ih čim većim dijelom zaklonila (slika 35).

Tlocrtna osnova prostora Galerije pravokutnog je oblika dužine 22,25 metara i širine 9,2 metra s betonskim temeljima u dubini od 0,8 metara (slika 14).⁷⁵ Opeka od stare kuće Habijanec očišćena je od morta i ponovno upotrijebljena u gradnji zidova galerije, dok su temelji, podesti, nosive grede, stubovi i mont-strop ojačani betonom. Pročelna, sjeverna strana naglašena je trijemom sa simetrično postavljenim stubovima (deset) koji pogled usmjeravaju na jednostavan, pročišćeni arhitrav i strogu, mirnu liniju vijenca (slika 19). Trijemu se pristupa s dvije stube, a ulazni dio naglašen je s četiri manje stube.⁷⁶ Podnožje galerije, stube i stilobat Varga je po tehničkom projektu odredio prekriti kulir navlakom izvedenom od prosijanih zrnaca riječnog šljunka. Zidove i stubove širine 29 cm, koji za 10 cm istupaju iz ravnine stilobata, nakon morta bilo je potrebno žbukati krečnom žbukom u bijelom tonu te izbrazdati površinu

⁷⁴ ARHIVA SGIMV, Tehnički opis iz 10. srpnja 1967. (nije numerirano), oficina - prodajni dio, materijalke - skladišta lijekova, poslovnice - uredi

⁷⁵ ARHIVA SGIMV, Tlocrt temelja i prizemlja

⁷⁶ ARHIVA SGIMV, Nacrt sjevernog pročelja

kako bi „dočarala dojam gradnje kamenim blokovima veličine 100/50 cm kako je prikazano u nacrtima fasade“.⁷⁷ Također, na zidovima je trebalo terazzom izraditi sokl u visini od 15 cm. Izrezbarena površina u obliku kamenih blokova i terazzo sokl na zapadnom i južnom pročelju jedini su plošan, geometrijski oblikovan, linearan dekor. Zid pročelja, kako je i isplanirao, rastvara niz od deset, ritmično postavljenih, sedmerodijelnih prozora koji visinom dosežu 345 cm, a široki su 90 cm. Prozore kao i ulazna, dvokrilna vrata trebalo je prekrivati ornamentalno staklo. Prvoklasna hrastovina određena je za dvokrilna vrata široka 160 cm, koja dosežu visinu od 293 cm, na koja se nastavlja nadsvjetlo od dodatna 93 cm.⁷⁸ Arhitravna zona s urezanih pet redova kamenih blokova u središtu je trebala imati naziv *Galerija Meštrović*, na koju dolazi završna, ravna greda koju nadvisuju bočni zidovi.

Niski, dvostrešni krov u potpunosti je skriven arhitravom i bočnim zidovima (slika 18). Drvene krovne grede, učvršćene vijcima za gornju betonsku konstrukciju, prekrivaju se letvama na koje se pričvršćuju valovite salonitne ploče i bezbojne valovite ploče eval – plastike. Oborinske vode s krovišta putem horizontalnog, pocinčanog lima spuštaju se vertikalnim cijevima s krova. Takvo krovopokrivanje Varga je osmislio kako bi propuštalo dnevnu svjetlost u unutrašnjost Galerije. Stoga u prostor stropa postavlja trideset i tri prozora veličine 90 x 90 cm, ostakljena ornamentalnim staklom. Dodatno osvjetljenje daju i dvije fluorescentne cijevi iznad stropnih prozora.⁷⁹

5.1. Unutrašnji raspored novih građevina u Vrpolju

Varga je u unutrašnjosti projektirao prostor u dva nivoa. Trećinom prostora prostirala bi se etnografska zbirka, predviđena za smještaj na katu, kako bi se odvojila od glavne, izložbene funkcije u prizemlju posvećene Meštroviću (slika 16). Pristupilo bi joj se hrastovim, dvokrakim stubištem koje bi kao i kat galerije imalo hrastovu ogradu visine 90 cm s narodnim slavonskim motivima, dok bi podnu površinu pokrio hrastov, brodski pod (slika 17).

Očuvati tradicijsku kulturu, uključujući slavonske motive u zgradi Galerije, za Vrpoljčane je bilo od iznimne važnosti. Dan nakon što su sklopili ugovor s arhitektom Vargom, održana je Godišnja skupština Društva na kojoj su se članovi izjasnili o etnografskom dijelu. Ravnateljica Spomen galerije, Suzana Bilić Vardić, u teksta deplijana za izložbu *U Vrpolju uvijek lipa ruva*, 2014. godine, donosi prijepis izvještaja sa skupštine 1969. godine, u kojem

⁷⁷ ARHIVA SGIMV, Tehnički opis iz 10. srpnja 1967. (nije numerirano)

⁷⁸ ARHIVA SGIMV, Nacrt sjevernog pročelja

⁷⁹ ARHIVA SGIMV, Nacrt krovišta i tehnički opis iz 10. srpnja 1967 (nije numeriran)

„Prof. Josip Jurković govori da bi za nas bilo najbolje da sagradimo tu galeriju u slavonskom stilu i da se odredi prostor za etnografsku zbirku, da bi to bilo jeftinije i da to odgovara našem šokačkom kraju i da se prije može realizirati. Funarić Mirko se slaže s prijedlogom prof. Jurkovića, da se galerija gradi u onakvom stilu. Rosandić Luka govori da se etnografski dio sagradi u ključu do galerije i da se tako predvidi s projektantom. Eugen Holik predlaže da se prostor za etnografsku zbirku riješi unutar galerije i to u projektu. Filipović Marko predlaže da se sa ovim prijedlozima upozna ing. Varga projektant galerije i da se na sjednici upravnog odbora o tome raspravi.“⁸⁰ O važnosti zbirke navodi se i u novinskom tekstu objavljenom u Večernjem listu 1970. godine, u kojemu se naglašava da niti jedno selo još nema monografski muzej, posvećen samo tom mjestu, kakav će imati Vrpolje.⁸¹

U prizemlju je, ispod dijela predviđenog za etnografski postav, projektiran ured s dvokrilnim prozorom i hrastovim parketom, a do njega priručno skladište s dvokrilnim prozorom prema dvorištu i dvokrilnim hrastovim vratima prema prostoru Galerije na koje se naslanjaju stuba za kat (slika 15). Za razliku od hrastovog parketa u uredu, za skladište je predviđen terrazo pod od crno-bijelih zrnaca mramornog tučenca. Iako prostor skladišta ne zahtijeva dvokrilni prozor, čak štoviše, iz sigurnosnih razloga odgovarao bi manji otvor dovoljan za prozračivanje prostorije, Varga ga vjerojatno projektira kako bi zadržao simetriju južnog pročelja (slika 20). Ostatak prizemnog prostora ispod etnografskog dijela imao bi lamperijsku oplatu na svodu i ploče prirodnog kamena svijetlo sive boje na podu kao i ostatak poda u izložbenom dijelu prizemlja.

Uzimajući u obzir više estetsko, umjetničko oblikovanje projekta nego li funkcionalnost i tehničke potrebe, Varga pokazuje sličan način razmišljanja, tj. planiranja s polaznicima Škole za arhitekturu u Kraljevskoj umjetničkoj akademiji u Zagrebu, koju je karakterizirala slobodnija izobrazba i drugačiji pristup arhitekturi, kakava je krasila arhitekta Dragu Iblera, profesora, Lavoslava Horvata učenika i Ivana Meštrovića, rektora Akademije.⁸² Manju usmjerenost i pridavanje značaja tehničkim odredbama, Rudolf Varga pokazuje u projektiranju fiksnih prozora, čime nije predviđeno prozračivanje prostorije, ne projektiranje sanitarnog čvora i dodatnog izlaza u slučaju požara. S druge strane usmjerenost na umjetničko oblikovanje odgovaralo bi akademskoj tradiciji, odnosno neoklasicizmu koji je i šezdesetih bio primjenjivan prilikom projektiranja javnih građevina.

⁸⁰ S. BILIĆ VARDIĆ, 2014., deplijan izložbe, nije numerirano

⁸¹ M. PUTRIĆ, U VRPOLJU SE PRIVODI KRAJU AKCIJA DOVRŠENJA SPOMEN – GALERIJE IVANA MEŠTROVIĆA, SELO DOBIVA GALERIJU, u: *Večernji list*, 4. kolovoza 1970.

⁸² Z. PALADINO, 2013., 22.

S obzirom da su prihvatili projekt, izvršili potrebne predradnje za gradnju i osigurali novčana sredstva uz pomoć Skupštine općine Slavonski Brod, koja je dodijelila sto tisuća novih dinara za početne radove,⁸³ *Kulturno društvo* i Ljekarna zatražili su 22. srpnja 1969. godine građevinsku dozvolu. Svega šest dana kasnije, Općinski sekretarijat za upravo pravne poslove i upravni nadzor izdao im je Rješenje u kojem odobrava gradnju.⁸⁴ Projekt je napokon zaživio i *Kulturno društvo "Ivan Meštrović" Vrpolje* kao investitor 8. kolovoza 1969. godine sklapa ugovor s izvođačem radova, tvrtkom *Komunalac* iz Bosanskog Šamca, koja je tijekom gradnje promijenila naziv u *Tehnika Bosanski Šamac*.⁸⁵ Prema ugovoru radovi su trebali početi najkasnije 15. kolovoza iste godine, zgrada će biti sagrađena do 31. prosinca 1969., a otvorena 1. lipnja 1970.⁸⁶ „Nadzor nad imovinom vršit će u ime naručioca kao nadzorni organ ing. arh. Rudolf Varga. Rukovođenje izvedbom radova u ime izvođača vršit će Grizelj Mladen, arh. teh., kao rukovodilac radova.“⁸⁷ Iz ugovora su izuzeti radovi na uređenju pročelja (dok se ne utvrdi konačna vrsta navlake) i izrada stubišta i ograde na katu dok se ne dobiju potrebni detaljni nacrti za što će se cijena naknadno utvrditi.

6. Izmjene u izvedbi projekta tijekom gradnje

Analizom dostupne dokumentacije o izgradnji vidljivo je da su sredinom kolovoza 1969. godine radovi započeli te je po prvotnom planu do kraja godine Galerija stavljena pod krov. Kako se bližio datum otvorenja, u travnju 1970., na sjednici Upravnog odbora Društva zaključeno je kako bi trebalo izgraditi sanitarni čvor koji projektom nije predviđen, te probiti vrata iz priručnog skladišta prema dvorišnoj strani. Na Godišnjoj skupštini Društva u istom mjesecu nastavljaju s izmjenama projekta te donose odluku o promjeni opločenja poda u prizemlju Galerije, kojom prirodni kamen svijetlo sive boje, zamjenjuju jeftinijim parketom. Galerija se na taj način odmiče od materijala karakterističnog za Meštrovićevo podneblje i uz drvene stepenice i ogradu unosi prepoznatljiv slavonski štih. Sljedeća izmjena, također donesena na godišnjoj skupštini 26. travnja odnosi se na zamjenu ornamentalnog stakla mliječnim staklom, tzv. opalom. Obje odluke u konačnici mijenjaju ambijent Galerije. Premda drvo pridonosi toplini i promicanju slavonskih vrednota, smanjuje simboličnu povezanost s

⁸³ V. L., U VRPOLJU Gradi se spomen-galerija „Ivan Meštrović“ „JASINJE“ PRUŽA PUNU POMOĆ, u: *Jasinje*, 1. lipnja 1969.

⁸⁴ ARHIVA SGIMV, Rješenje od 22. srpnja 1969. godine kojim se odobrava gradnja Galerije i Ljekarne

⁸⁵ Već u zapisniku komisije za tehnički pregled iz 10. prosinca 1970. za izvođača radova navodi se tvrtka „Tehnika“ Bosanski Šamac,

⁸⁶ ARHIVA SGIMV, Ugovor o gradnji, članak V

⁸⁷ ARHIVA SGIMV, Ugovor o gradnji, članak IX

Meštrovićevim rodnim krajem. Zamjenom „prozirnog“ stakla „bijelim“ smanjuje se difuzna rasvjeta time i *chiaoscuro* koji ima značajnu ulogu u prezentaciji i razgledavanju skulptura postavljenih u prostor Galerije čije je pročelje okrenuto prema sjeveru.

Tijekom izgradnje nije sve teklo po planu, pa se otvorenje prvi put odgađa s 1. lipnja 1970. na 1. srpnja. Na sjednici Upravnog odbora održanoj u svibnju iste godine predsjednik Društva izvještava da je napravljena dopuna ugovora s izvođačem. Naime, krov je prokišnjavao, budući da limovi na krovovima još nisu bili postavljeni, a bili su nužni za odvodnju oborinskih voda koje su se slijevale sa salonitnih i eval ploča, zbog čega su zidovi bili vlažni i zbog toga se nisu mogli žbukati. Također je trebalo s izvođačem utvrditi vrstu navlake na fasadi, za što se u konačnici odlučuju za teraplazt žbuku. Zapisnik bilježi da su na sjednici obaviješteni da su u priručnom skladištu probijena vrata prema dvorištu, ali sanitarni čvor, postavljanje poda i stakla još nisu obavljena.⁸⁸ Dodatna vrata probijena su kako bi omogućavala prolaz kroz skladišni prostor bez ometanja, odnosno prolaznja kroz stalni postav Galerije. Takva odluka trebala je olakšati pripremanje izložaba i obavljanje svakodnevnih aktivnosti djelatnicima Galerije.

Samo pet dana kasnije, Upravni odbor se opet sastaje zbog hortikulturnog uređenja prostora ispred galerije. Raspravljalo se kako bi u Parku Borić smještenom ispred Galerije trebalo posijati travu, napraviti šetalište, izbetonirati staze te postaviti klupe i novo osvjetljenje, o čemu je potrebno upoznati Mjesnu zajednicu Vrpolje i od nje zatražiti da financiraju odlijevanje biste Ivana Meštrovića u broncu, koja jer je prema njihovoj zamisli trebala biti postavljena ispred galerije.⁸⁹

Zbog nedovršenih radova otvorenje je ponovno odgođeno. U Večernjem listu 4. kolovoza 1970. izlazi tekst u kojem Mato Putrić navodi „U toku su završni radovi. Otvorenje je bilo planirano na dan umjetnikova rođenja, ali je zbog zakašnjenja radova pomaknuto na drugu polovicu rujna.“⁹⁰ Iz razgovora sa Stjepanom Lebovićem, tada tajnikom *Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje* saznaju se do tada manje poznati detalji oko unutrašnjeg uređenja. „Uz Meštrovićeva djela, galeriju će popuniti i djela naših emanentnih umjetnika, kipara i slikara, Vanje Radauša, Frana Kršinića, Ante Starčevića, splitskih kipara, Meštrovićevih učenika Mirkovića i Krstulovića, koji su se već izjasnili da će dati galeriji na poklon svaki po jedno od svojih najuspjelijih djela.

⁸⁸ ARHIVA SGIMV, Knjiga zapisnika, Zapisnik sa sjednice Upravnog odbora od 7. svibnja 1970.

⁸⁹ ARHIVA SGIMV, Knjiga zapisnika, izvještaj sa sjednice Upravnog odbora od 12. svibnja 1970. godine

⁹⁰ M. PUTRIĆ, U VRPOLJU SE PRIVODI KRAJU AKCIJA DOVRŠENJA SPOMEN – GALERIJE IVANA MEŠTROVIĆA, SELO DOBIVA GALERIJU, u: *Večernji list*, 4. kolovoza 1970.

U sklopu galerije, u posebnoj prostoriji, uredit će se etnografska zbirka kraja oko Vrpolja. Na posebnim figurama u naravnim veličinama bit će prikazana narodna nošnja toga kraja sašivena od lanenog platna iz različitih vremenskih razdoblja. Takav monografski muzej nema još ni jedno selo u zemlji.

U malom pretprostoru na ulazu u galeriju bit će izloženi dokumenti o rođenju i radu umjetnika, monografije i fotografije, te prigodni materijal u vezi s njegovim djelovanjem. Sve je to već gotovo sakupljeno, a i Meštrovićeva žena Olga će poslati nekoliko njegovih slika iz Amerike. Pred ulazom u galeriju bit će postavljena Meštrovićeva bista (autoportret) koja je već izlivena u broncu⁹¹ Novinski je članak također značajan jer donosi jednu od rijetkih fotografija Galerije sa skelama (slika 24).

Naizgled gotova Galerija ni krajem 1970. godine nije bila spremna za otvorenje (slika 25) Komisija za tehnički pregled i prijem građevinskih radova 10. prosinca 1970. sačinila je zapisnik u kojemu je utvrdila nedostatke koje je potrebno otkloniti prije otvorenja.⁹² Za uređenje eksterijera Komisija predlaže izradu hortikulturnog rješenja te saniranje pješačkog pločnika s obzirom da je viši od betona oko zgrade pa je imao pad vode prema zgradi. Također, pitanje odvodnje oborinskih voda s krova i dalje nije riješeno što uzrokuje prokišnjavanje i vlažne zidove. U unutrašnjosti je trebalo sanirati više nedostataka kako bi prostor bio spreman za otvorenje. Komisija navodi da je potrebno izgraditi stube, montirati lamperiju, popraviti strop ispod povišenog dijela, ponovno prebojati zidove, sanirati vlažne dijelove na zidovima, napraviti zid između skladišnog prostora i galerije, napraviti promjene na prozorima s obzirom da su postavljeni fiksni koje nije moguće otvoriti, postaviti okapnice na određenim prozorima, završiti parket i napraviti izmjenu u projektu kako bi se riješilo pitanje sanitarnog čvora.

Za još jednu izmjenu u projektu odlučili su se na sjednici u veljači 1971. godine kad ogradu stubišta odlučuju izraditi prema onoj u Atelijeru Meštrović u Zagrebu. Razlog promjene odluke o izgledu ograde nažalost nam nije poznat, međutim želja za takvim oblikovanjem unosi dašak atmosfere iz Meštrovićeva doma i povezuje mjesto rođenja s istim.

O nedostacima na Galeriji i ponovnoj odgodi otvaranja za proljeće 1971. godine izvještavalo se i u tisku: „Da su i ovi do sada obavljani radovi na galeriji doista nekvalitetno obavljani, uvjerali smo se i sami. Strop prokišnjava, pod se od vlage savio, strop balkona još uvijek nije dovršen, elektroinstalacija također itd. Međutim, kako se približava dan otvorenja (svibanj-lipan), Vrpoljčani su sve zabrinutiji! Uz galeriju, kako ističu, sada je potrebno

⁹¹ ISTO

⁹² ARHIVA SGIMV, Zapisnik komisije za tehnički pregled od 10. prosinca 1970. godine

sagraditi i reprezentativniji ugostiteljski objekt, urediti prilaze, a bit će potreban i novac za uređenje galerije i za odlijevanje skulptura – unikata. Za sve ovo potrebno je dosta novca, a blagajna društva je prazna.“⁹³

Do svibnja 1971. fasada je bila završena, postavljena su i brončana slova na pročelju u tzv. rimskoj kapitali (slika 26) koja su dogovorena s Jugoslavenskom autorskom agencijom Zagreb te autorom Ivanom Valecom (ugovor 28. veljače 1970.).⁹⁴ Završeno je i ostakljivanje, a zbog hitnog završetka radova 17. svibnja 1971. osnovana je Komisija za primopredaju i konačni obračun izvedenih radova koja se sastala 22. svibnja te je trebala početi s radom međutim, predstavnik izvođača radova se nije pojavio⁹⁵ zbog čega se i početkom kolovoza Galerija naziva *Meštrović – status quo*.⁹⁶

Komisija se opet sastala 18. kolovoza 1971. godine i sačinila okončanu situaciju i račun za izvedene radove koji iznosi 237 819, 86 dinara, što je razlika od gotov trideset i pet tisuća tadašnjih dinara s obzirom na prvotni proračun, međutim račun izvođača radova bio je još i veći (252 841,85 dinara). Komisija je potvrdila nepravilno zaračunati iznos investitorima. Utvrdila je također da izvođač radova nije sanirao nedostatke te odredila rok od deset dana u kojem bi s istim trebali započeti.⁹⁷

Uspoređujući prvotni i konačni cjenik radova vidljivo je da su konačnim cjenikom⁹⁸ izuzeti stolarski radovi koji se odnose na lamperijsku oplatu, stube, ogradu stubišta i galerije. Umjesto kamenog popločenja i drvenog poda dužinom cijele površine poda postavljen je parket, a definirana je i konačna cijena fasaderskih radova. Međutim, problemi se nastavljaju i u jesen, stoga se investitori sastaju s izvođačem radova zahtijevajući da se završe ranije ugovoreni radovi kao i otklone nedostaci utvrđeni tehničkim pregledom iz prosinca 1970. Najveći problem i dalje je bilo prokišnjavanje krovne konstrukcije zbog čega se odlučilo na pokrivanje novim salonitnim pločama (bez prozirnih eval ploča). Također je bilo potrebno postaviti ljestve radi pristupa krovu kao i jedan krovni prozor pomoću kojeg bi se moglo ući na

⁹³ V. FAJGL, Tko je kriv za odugovlačenje radova na Meštrovićevoj galeriji u Vrpolju? GRAĐEVINSKA BALADA, Dr ZDENKO KNEŽEVIĆ: najviše je zabljavio izvođač radova – poduzeće iz Bosanskog Šamca, u: *Večernji list*, 18. ožujka 1971.

⁹⁴ ARHIVA SGIMV, Račun autorskog honorara Valec Ivana za idejno rješenje slova za natpis i izradu modela od 11. svibnja 1971. godine

⁹⁵ ARHIVA SGIMV, Zapisnik Komisije za primopredaju i konačni obračun investicijskog objekta Spomen galerije od 22. svibnja 1971. godine kojim se konstatira da se predstavnik izvođača radova nije pojavio

⁹⁶ J. S., Neraščišćeni računi s graditeljima još uvijek ne otvaraju galeriju u Vrpolju, Meštrović – status quo, u: *Večernji list*, 2. kolovoza 1971.

⁹⁷ ARHIVA SGIMV, Zapisnik Komisije za primopredaju i konačni obračun investicijskog objekta Spomen galerije od 18. kolovoza 1971. godine

⁹⁸ ARHIVA SGIMV, Konačni cjenik odnosno okončana situacija izvršenih radova zaključno s 31. kolovoza 1971. godine izvođača Tehnika Bosanski Šamac

tavan. U unutrašnjosti Galerije strop i dalje nije popravljen kao ni postavljena lamperija i drveno stubište.⁹⁹ Stoga krajem godine potpisuju ugovor sa *Slavonijom drvnom industrijom* iz Slavanskog Broda koja do 25. siječnja 1972. završava stubište i lamperiju.¹⁰⁰ U siječnju, također s poduzećem *Komunalac* iz Slavanskog Broda dogovaraju novo pokrivanje krova za što *Komunalac* izdaje račun 27. siječnja u iznosu od 17 955,20 dinara.¹⁰¹ Iako je krov prokišnjavao najvjerojatnije zbog pogrešno postavljenih ploča, odnosno širina valova na prozirnim eval pločama i salonitnim pločama nije bila jednaka, te naizmjenično postavljene ploče nisu prijanjale jedna uz drugu dolazilo je do curenja, ali ideja o postavljanju prozirnih ploča dobro je promišljena. S obzirom da su prozori na Galeriji okrenuti prema sjeveru, krovno osvjetljenje propuštalo bi dnevnu svjetlost ravnomjerno raspršenu u svim smjerovima. Dodatna svjetlost smanjila bi troškove električne rasvjete i omogućila bolje razgledanje djela.

U proljeće 1972., Društvo se sastaje kako bi konačno riješilo i posljednje nedostatke na Galeriji. Tako se u Knjizi zapisnika pod datumom 10. travnja 1972. navodi da je potrebno postaviti okapnice na prozorima, naručiti rešetke za prozore, koji su u to vrijeme bili oblik tehničke zaštite, ali koji do otvorenja ipak nisu postavljeni. Navode da je potrebno električne instalacije dovesti u ispravno stanje, postaviti dio parketa koji nedostaje i premazati ga pastom te unutrašnjost popuniti namještajem koje je obećalo izraditi poduzeće *Oriolik* iz Oriovca. Nedostaci su do otvorenja sanirani, uz veliku promjenu na ulaznim vratima Galerije. Naime, iako su dvokrilna ulazna vrata, sukladno projektu, bila ostakljena, pred samo otvorenje Galerije staklo je zamijenjeno drvenim kasetama, najvjerojatnije zbog veće sigurnosti (slika 27).

Prije sastanka Društva u travnju, Skupština općine Slavonski Brod, kao investitor za radove na Spomen galeriji, sklopila je 23. ožujka 1972. ugovor s *Komunalcem*, koji je 30. svibnja ispostavio račun za obavljene radove, koji među ostalim uključuju postavljanje željeznih ljestava na fasadu, ugradnju oluka, ugradnju krovnog prozora, bojanje stropa i saniranje pljesnivih dijelova, pregled i popravak rasvjetnih mjesta te ugradnju kvadratnih plafonjera u stropu ispod kata.¹⁰²

Da je izgradnja napokon privedena kraju izvijestilo se i u novinama „Spomen-galerija Ivana Meštrovića u Vrpolju napokon je dovršena i bit će svečano otvorena 3. lipnja. (...)

⁹⁹ ARHIVA SGIMV, Zapisnik nastao nakon dogovora investitora i izvođača radova u svrhu potpunog dovršenja zgrade 9. listopada 1971. godine

¹⁰⁰ ARHIVA SGIMV, Zapisnik o primopredaji izvršenih radova poduzeća *Slavonija drvna industrija* od 25. siječnja 1972.

¹⁰¹ ARHIVA SGIMV, Račun tvrtke *Komunalac* Slavonski Brod za pokrivanje krova salonit pločama iz 27. siječnja 1972. godine

¹⁰² ARHIVA SGIMV, Račun *Komunalca* Slavonski Brod Skupštini općine Slavonski Brod od 30. svibnja 1972.

Prilikom otvorenja, ispred galerije otkrit će se i skulptura koja u naravnoj veličini prikazuje velikog majstora kako kleše, a izradio ju je i Vrpolju poklonio Frano Kršinić. Na Trgu Ivana Meštrovića u Vrpolju tom prilikom otkrit će se i skulptura – poprsje Šokice koji je izradio Meštrovićev učenik Vanja Radauš.¹⁰³ Kršinićev dar postavljen je u svibnju, a Galerija otvorena 3. lipnja 1972. godine (slika 29).

7. Izvedeni projekt

Ukupno gledajući, izgradnja Galerije trajala je manje od tri godine. Suočavajući se s različitim izazovima, pripadnici *Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje* ostvarili su zamišljeno, podižući svijest o vrijednostima i veličini poznatog kipara i mjesta u kojemu se rodio. Rušenjem zgrade stare općine i proširenjem ulice urbanistički je izmijenjeno središte Vrpolja. Za potrebe uređenja okoliša Galerije angažirali su krajobraznu arhitekticu Miru Halambek-Wenzler, čiji projekt nažalost nije izveden,¹⁰⁴ iako je prostor uređen postavljanjem pločnika, klupa i rasvjete te sadnjom stabala.

Prvotna zamisao o postavljanju biste Ivana Meštrovića ispred Spomen galerije zamijenjena je Kršinićevim radom *Kipar (Ivan Meštrović kleše)* čije proporcije u većoj mjeri odgovaraju čvrstim arhitektonskim obrisima monumentalne Galerije (slika 34). Monumentalnosti pridonose naglašene vertikalne stubova na pročelju, pomaknutim izvan ravnine stilobata stvara privid robusnosti i snage istih (slika 33). Stubovi u službi gradivnih elemenata nose težinu arhitrava čija visina odstupa od arhitrava klasičnih redova, a time smješta građevinu u vrijeme moderne i prepoznatljiv Meštrovićev, stilski jezik.

Iako prvim ugovorom nije definirana vrsta navlake na fasadi, s obzirom na nedostatak financijskih sredstava s kojima su se investitori susretali tijekom gradnje, žbukana fasada s urezanim oblicima pravilnih, kamenih blokova nametnula se kao logično rješenje s obzirom na stilsko ishodište Meštrovićeve arhitekture koja modificira arhitektonske redove po vlastitoj mjeri.

Karakter snažne građevine, lišene dekoracije pojačava središnji postav portala. Iako je izvorni Vargin projekt nalagao vrata s ornamentalnim staklom koja bi unosila dnevnu svjetlost u prostor galerije, koje je pak zamijenilo opal staklo, u konačnici su vjerojatno zbog sigurnosnih razloga izvedena hrastova vrata s nadsvjeto i vratnicama podijeljenim na dvadeset četiri kasete. Kasetirane vratnice nisu novost, dapače karakteristične su za Meštrovićeve prostore.

¹⁰³ Z. M., Vrpolje: DOVRŠENA MEŠTROVIĆEVA GALERIJA, u: *Večernji list*, 27. travnja 1972.

¹⁰⁴ ARHIVA SGIMV - Hortikulturni projekt parka pred Spomen galerijom Ivana Meštrovića u Vrpolju, svibanj 1972.

Iako ih danas nema jer su nestale tijekom Domovinskog rata, dvokrilne vratnice s profiliranim kvadratnim kasetama ispunjenim reljefima na Crkvi Presvetog Otkupitelja u Otavicama bile su najpoznatiji primjer istih.¹⁰⁵ Stoga ne čudi odluka o promjeni izvornog projekta i zamjeni vratnica upravo kasetiranim.

Rasporedom otvora, tj. portala i prozora ostvarena je aksijalnost pročelja dodatno naglašena ulaznim, pristupnim stubama. Simetrično postavljeni, visoki, sedmerodijelni prozori izvedeni u opal staklu unutar hrastovog okvira, izvor su potrebnog, dnevnog svjetla sukladno namjeni prostora.

Krovna konstrukcija zadala je najviše briga izvođačima radova. Dvije vrste pokrovnih ploča od salonita i prozirne eval plastike naizmjenično su postavljene na nisko postavljene drvene grede malog nagiba, dvostrešnog krova. S obzirom da širina valova ploča nije bila jednaka, curenje je bilo gotovo neizbježno. Uzrokovalo je probleme s vlagom na zidovima, stropu i parketu, ali i probleme u odnosima investitora i izvođača te se čini glavnim razlogom brojnih odgoda otvaranja Galerije. Konačna izvedba i pokrivanje salonit pločama iste širine vala dovela je do konačnog otvorenja. Inzistiranje na prozirnoj plastici ploča, jeftinom i izdržljivom materijalu imala je svoje razloge u trideset tri krovna prozora izvedena kako bi propuštala dodatnu dnevnu svjetlost (slika 30).

U unutrašnjosti prizemlja izveden je parket umjesto kamena svijetlo sive boje najvećim dijelom zbog razloga financijske prirode, ali također opravdan dostupnosti materijala karakterističnim za područje istočne Slavonije. Izostankom etnografskog postava na katu galerije nije postavljen ni brodski pod, te postavljanje parketa pridonijelo ujednačenosti podnih površine u izložbenom prostoru Galerije.

Još jedna velika promjena napravljena je na stubištu izvedenog projekta. Naime, dvokrako stubište, prema Varginom projektu bilo je pomaknuto desno od osi ulaznih vrata te je zauzimalo manji dio izložbenog prostora od izvedenog jednokrakog stubišta (slika 31). Artikulacija unutrašnjeg prostora promijenjena je dakle s obzirom na glavni projekt. Jedini trag planiranog dvokrakog stubišta vidljiv je na katu galerije u ostatku zida namijenjenog za spuštanje kraka stubišta (slika 42). Promjena izvedbe stubišta zahtijevala je i dogradnju zida između stubišta i priručnog skladišta koji nije planiran glavnim projektom. U skladištu su, umjesto dvokrilnog prozora, probijena vrata što je ipak narušilo simetriju južnog pročelja, a sanitarni čvor do otvorenja nije izveden.

¹⁰⁵ <http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete/detalji/Muzeji%20Ivana%20Me%C5%A1trovi%C4%87a%20E2%80%93%20Crkva%20Presvetog%20tkupitelja,26.html> (datum pristupe: 5. prosinca 2023.)

Najveća nepoznanica pri promjeni projekta odnosi se na neizvedeni etnografski dio na katu galerije. Nameće se pitanje bi li prostor Galerije izgledao drugačije da nije bio planiran etnografski dio. Iako s vanjske strane Galerija ostavlja dojam monumentalne građevine, u unutrašnjosti prostor je malen, uzak i nedovoljan za izlaganje svih djela koje Galerija čuva. Ne bi li Galerija bila još manja bez predviđenog etno-dijela ili bi se u potpunosti promijenio njezin oblik, teško je reći. Usprkos odustajanju od etno postava, u Galeriji su zadržane velike količine drvene oplata, stubišta, ograde i poda zbog čega je unutrašnji prostor Galerije ostavljao dojam „kućne“ atmosfere u mjestu umjetnikova rođenja (slika 31). Promjena ograde stubišta iz slavonskih motiva prema sličnoj ogradi iz Atelijera Meštrović u Zagrebu dodatno ide u prilog toj činjenici. Prilikom postavljanja ograde napravljen je propust na katu uz prozore. Iako se iz presjeka „A – A“ Vargina projekta¹⁰⁶ iščitava ograda koja je postavljena cijelom dužinom etno dijela, i uz prozore, ona nije izvedena. Problem i potencijalna opasnost za posjetitelje bila je u praznom prostoru, svojevrsnoj rupi, između poda kata i prozora budući da prozori nisu bili ograđeni.

Iako nam razlog izostanka etno-postava u Galeriji nije poznat, od ideje prezentiranja etno baštine u Vrpolju se nije odustalo, u prilog čega svjedoči činjenica da se u 2024. godini očekuje otvorenje Kulturno-turističkog centra Eko-etno kuća u Vrpolju sagrađenog nasuprot crkvi i Galeriji i koja će u svom postavu izlagati i predmete prikupljene sedamdesetih godina 20. stoljeća, za etnografski postav u Galerije (slika 52).

Etnografski dio, odnosno prostor kata, stoga je ispunjen Meštrovićevim radovima kojih ne bi bilo bez naklonosti gospođe Olge Meštrović koja je održala obećanje i dopustila odlijevanje umjetnikovih radova za Galeriju te ustupila materijale za dokumentacijski dio postava Galerije, koji je svoj prostor našao desno od ulaza, ispod prostora kata.¹⁰⁷ Suradnja s voditeljicom Atelijera Meštrović u Zagrebu, gospođom Vesnom Barbić, kao i Gliptotekom HAZU omogućila je posudbu Meštrovićevih djela tako da je na otvorenju, kao dio stalnog postava, bilo izloženo dvadeset radova u gipsu (posuđenih) i dva u bronci (vlasništvo Galerije). Danas je u stalnom postavu predstavljeno trideset i pet Meštrovićevih radova, od kojih je četrnaest na posudbi od otvorenja 1972., a jedan je rad vani u parku.¹⁰⁸

Osim Meštrovićevih radova i Meštrovićevi učenici, suradnici i prijatelji održali su obećanje i darovali svoja djela za njegovu galeriju što je navedeno u *Izvyješću o radu Kultunog društva „Ivan Meštrović“* Vrpolje za 1970. godinu, a ista danas čine fundus Likovne zbirke.

¹⁰⁶ ARHIVA SGIMV, Nacrta presjeka „A – A“ (uzdužnog) Rudolfa Varge od 10. srpnja 1969.

¹⁰⁷ N. GOL, 1972., stranice kataloga nisu numerirane

¹⁰⁸ <https://sgimv.hr/povijest-galerije/> (datum pristupa 9. siječnja 2024.)

Uz već spomenute Vanju Radauša (koji je poklonio dva djela *Glava Šokice* (slika 49) i spomen-medalju za otvorenje Galerije) i Franu Kršinića, tu su Ivan Mirković s djelom *Ribar*, Andrija Krstulović i njegov *Zov s planine*,¹⁰⁹ zatim slikar Arpad Franjo Mesaroš čija supruga, nakon njegove smrti, poklanja sedam slika za Galeriju. Katalog iz 1972. navodi i Omera Mujadžića i njegov do tada nepoznati rad *Portret Ivana Meštrovića*. Osim likovne zbirke prikupljeni su plakati, katalozi, fotografije i drugi dokumenti kao i mapa Meštrovićevih litografija iz 1923. godine za otvorenje Galerije.¹¹⁰

“Sve to ne bi bilo moguće bez sponzora koji su donirali sredstva za njezinu izgradnju: Skupština općine Slavonski Brod, Mjesna zajednica Vrpolje, Agrokombinat *Jasinje*, Republički fond za kulturu, poduzeća s područja ondašnje općine te doprinosom samih Vrpoljčana.“¹¹¹

7. 1. Prostor Spomen Galerije Ivana Meštrovića danas

Od izgradnje odnosno otvorenja Spomen galerije Ivana Meštrovića u Vrpolju prošlo je više od pola stoljeća. Arhitektonska kompozicija Galerije, njezina pozicija u središtu Vrpolja kao i hortikulturno okruženje sa skulpturama i danas privlače poglede prolaznika, no vrijeme je ostavilo traga na njezinoj fasadi. Razvidno je kako bojana žbuka tamni i otpada, te se na sjevernim dijelovima nakuplja mahovina, zbog čega bi joj dobro došla obnova. U odnosu na glavni, odnosno izvedeni projekt, na pročelju se nije puno toga promijenilo. Veliki, pročelni prozori koji rastvaraju čvrsti volumen pravokutnika u vrijeme otvorenja Galerije, predstavljali su opasnost od provale i krađe, stoga su zbog osiguranja prostora i djela osamdesetih godina prošlog stoljeća na prozore postavljene crne rešetke (slika 33). Danas takav oblik zaštite, uz sve oblike suvremenog sustava osiguranja, više nije potreban, a ujedno otežava pristup prozorima i njihovo održavanje. Zbog prozračivanja je tek 1997. godine na prozorima na katu galerije omogućeno otvaranje jednog dijela. Danas, kad je stolarija promijenjena, tri prozora s istočne i zapadne strane mogu se na vrhu otvoriti, a nadsvjetlo nad ulaznim vratima drvenim je letvicama podijeljeno na tri dijela. Pročelje i stolarija su tijekom vremena uglavnom zadržali svoj izvorni izgled.

Bočno pročelje sa zapadne strane ostalo je nepromijenjeno osim što je dodan kabel za električnu energiju koji završava na južnom pročelju u ormariću za struju te metalni nosač kabela električne energije kao i naknadno na njega postavljeni reflektor koji osvjetljava crkvu

¹⁰⁹ Nazivi djela Ivana Mirkovića i Andrije Krstulovića nisu navedeni u prvom katalogu

¹¹⁰ N. GOL, 1972., stranice kataloga nisu numerirane

¹¹¹ <https://sgimv.hr/povijest-galerije/> (datum pristupa 10. siječnja 2024.)

i koji narušavaju izgled Galerije (slika 39). Pri dnu na zapadno pročelje Galerije naslanja se kamena ograda crkve s metalnom ogradom koja omeđuje prostor crkvenog dvorišta. Južno pročelje je probijanjem vrata izgubilo svoju simetriju (slika 38). Njime se spuštaju dva oluka za odvodnju oborinskih voda i ljestve za pristup krovu. Pročelje horizontalno presijeca žuta cijev koja provodi plin sve do ulaznih vrata, kojima se pristupa preko četiri stepenice omeđene metalnim rukohvatom. Na vratima su kao i na dvokrilnom prozoru ureda postavljene rešetke.

Budući da je prostor Galerije dio dvojne zgrade, njezino južno pročelje spaja se sa zapadnim pročeljem Ljekarne. Iako se radi o arhitektonskoj cjelini, pod zaštitu je 2021. godine, nažalost, stavljen samo dio koji se odnosi na prostor Galerije. Zapadno pročelje Ljekarne idejom prati nacrt Rudolfa Varge, ali je u mnogočemu promijenjeno (slika 37). Simetrično postavljeni prozori stolarijom danas nisu jednaki (stambeni dio zadržao je izvornu drvenu, a ljekarnički bijelu plastičnu). Zbog izgradnje kosog krova i podizanja zida nad atikom na Ljekarni, izgubila se proporcija i simetrija zidne plohe. Prije dvije godine su, na mjesto deveterodijelnog prozora koji se protezao od prizemlja do kata, postavljena ulazna vrata u stambeni dio i izgrađeno jednokrako stubište s metalnom ogradom. Uz isprepletene cijevi od plina, na pročelju su postavljeni ormarić za plin i klimatizacijski uređaj. Prostor trijema stubama je povezan s dvorištem Ljekarne, te vrata nisu probijena prema projektu na južnom pročelju. Ovo odstupanje od izvornog projekta razumljivo je zbog osiguranja kolnog pristupa u dvorište Ljekarne. Južno pročelje Ljekarne rastvoreno je s četiri mala i jednim velikim trokrilnim prozorom. Nad trijemom se prostire terasa (slika 36). Istočno pročelje Ljekarne zadržalo je izvorni oblik osim što je dograđen pristupni put za osobe s invaliditetom (slika 35). Drvena stolarija je 2023. godine promijenjena je u plastičnu bijelu, zbog čega, kao i stražnja vrata i mali prozor sanitarnog čvora na Galeriji, odudaraju u odnosu na ostalu stolariju. Ljekarna, zahvaljujući izvedbi jednog tipa pokrova (salonitne ploče) za vrijeme gradnje i uređenja nije imala problema s prokišnjavanjem, zbog čega je među ostalim razlozima i otvorena godinu dana prije Galerije. Tijekom godina se ipak javlja problem prokišnjavanja, te je krajem devedesetih godina prošlog stoljeća na Ljekarni postavljen dvostrešni krov, koji u bitnome narušava izgled cijele građevine. Da bi se smanjila njegova vidljivost nad Galerijom, na zajedničkom južnom zidu podignuta je atika koja prati krov i zaklanja pogled na njega sa sjeverne strane Galerije. No, pri pogledu na Galeriju s ostalih strana, krov Ljekarne ostaje vidljiv. Na Galeriji je do početka ovog stoljeća bio dvostrešan krov s blagim nagibom od salonitnih ploča, da bi danas imala ravni krov od sike.

Najveće promjene, s obzirom na glavni projekt i kasnije izvedeno stanje, napravljene su u unutrašnjosti Galerije. Prema projektu prof. Marija Beusana interijer je osuvremenjen 2015.

– 2019. godine, uklonjena je kompletna lamperijeska oplata, kao i drvena ograda stubišta i ograde galerije (slika 43). Umjesto ograde na prostoru stubišta koje prolazi središnjom osi Galerije, podignut je zid koji ga zaklanja (slika 42). Visinom zid ne dotiče strop već se spaja sa staklenom ogradom na katu. Staklena, odnosno, prozirna ograda kata omogućava iz prizemlja pogled na postav na katu galerije. Staklena ograda postavljena je i između prozora i zida na katu, radi sigurnosti, posebno mlađih, posjetitelja (slika 45). Od drvenih dijelova, osim stolarije, ostao je samo parket i postamenti za skulpture koji su prebojani u sivu boju kako bi se prilagodili novom izgledu Galerije (slika 40). Na stropu su u bijelu boju prebojana trideset i tri kasetirana drvena okvira nekadašnjih stropnih prozora (tri niza po jedanaest). Svega dvanaest ih je u funkciji rasvjete - deset u bočnim nizovima i samo dva u središnjem nizu (slika 44). Osvjetljenje prizemnog dijela ispod kata izvedeno je s osam ugradbenih stropnih svjetiljki. Taj nekada dokumentarni dio, smanjen je dogradnjom čuvaonice uz zapadni zid Galerije (slika 41). Naime, uređenjem sanirarnog čvora, prostor nekadašnjeg priručnog skladišta postao je nepodoban za čuvanje dokumenata i muzejskih predmeta, te je prostor ispod kata pregrađen za malu čuvaonicu.

U stalnom postavu Galerije danas je trideset i pet radova Ivana Meštrovića (od kojih je jedan vani u parku) od čega je četrnaest radova na posudbi od otvorenja Galerije (dvanaest iz Muzeja Ivana Meštrovića - Atelijera Meštrović u Zagrebu i dva iz HAZU Gliptoteke).

Hortikulturno uređenje prostora ispred Galerije ponosno izlaže skulpture zbog čega se popularno naziva Park skulptura (slika 50). Uz rad Frane Kršinića *Kipar (Ivan Meštrović kleše)* pred Spomen galerijom, s istočne strane župnog dvora, bliže Galeriji, postavljena je Radauševa *Glava Šokice* (slika 49). Paralelno s njom, uz kolni ulaz u župni dvor, postavljen je brončani odljev Meštrovićeva djela *Majčina briga (Majka i dijete)* na mramornom postamentu s tekstom koji govori o Meštrovićevom poklonu 1958. godine¹¹² (slika 51). U blizini *Majčine brige*, ispred Doma zdravlja u Vrpolju, podignuto je spomen-obilježje za žrtve iz Domovinskog rata, a na kraju parka spomenik je akademskog kipara Vladimira Mačukatina poginulim borcima u 2. svjetskom ratu. Tijekom ove godine, još jedna skulptura obogatit će Park skulptura. Meštrovićev rad, Sv. Ivan Krstitelj, koji se 1974.-2023. godine nalazio u svetištu župne crkve u Vrpolju, nakon povratka s izložbe „Ivan Meštrović - Retrospektiva“ u Zagrebu, bit će postavljen ispred crkve u kojoj je Meštrović kršten. Tako pločnik koji vodi središtem Vrpolja uključuje izložbu arhitektonskih i skulpturalnih ostvarenja 20. stoljeća.

¹¹² Iz pisma koje Meštrović 1961. godine upućuje KUD-u i muzeju Ivan Meštrović Vrpolje iščitava se da bi godina darovanja rada mogla biti 1959., Katalog iz 1972.

8. Zaključak

U kontekstu želje da izgrade muzej posvećen Ivanu Meštroviću, najvećem hrvatskom kiparu 20. stoljeća, koji se rodio u njihovu mjestu, Vrpoljčani su dobili kulturno dobro s umjetničkom, povijesnom i društvenom važnošću. Od Josipa Gola, začetnika ideje koji je podršku imao u načelniku Općine Antunu Kneževiću do osnivanja *Kulturno – umjetničkog društva i muzeja Ivan Meštrović Vrpolje* 1957. godine, ideja je tinjala i od nje se desetljećima nije odustalo. Svjesni važnosti i veličine projekta u koji se upuštaju obavijestili su o tome i samog kipara koji im je darovao svoj rad *Majčina briga* za njihov muzej. Uspjeli su također postići da ulica, trg, a potom i osnovna škola dobiju ime po slavnom umjetniku. Unatoč tomu, što se Društvo ugasilo, želja je i dalje ostala prisutna, pa je Društvo 1967. godine obnovilo rad. Članovi *Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje* krenuli su u realizaciju ideje. Angažiranjem Rudolfa Varge, inženjera arhitekture iz Zagreba, središte mjesta dobilo je velebnu građevinu. Izazov projektiranja na mjestu kuće Habijanec, Varga je uspješno riješio referirajući se na ideje Meštrovićeve arhitekture. Sličnost Spomen galerije s projektima za crkvu Krista Kralja u Zagrebu iz 1922. i 1936 godine, zatim Domom hrvatskih likovnih umjetnika i crkvom Gospe od Zdravlja u Splitu ukazuje na to da su mu te građevine bile uzori za projekt Galerije, kao što postoji mogućnost da su Meštrovićeви suradnici i prijatelji pa i Lavoslav Horvat sudjelovali u izradi idejnog projekta.

Projekt uključuje Spomen Galeriju i Ljekarnu koje zajedno čine arhitektonsku cjelinu koja svojim tlocrtom u obliku slova *L* spaja dvije ulice. Iako izvorna verzija Vargina projekta, na žalost, nije u potpunosti izvedena podignuta je moderna građevina čija arhitektura i nakon pedeset godina zadivljuje prolaznike. Kako bi se ista zaštitila od propadanja te kako bi se omogućilo održivo korištenje, potrebno je osvješčivanje i promicanje njezinih vrijednosti koje se temelje na istraživanju, dokumentiranju i identifikaciji njezinih odlika u čemu se ogleda i svrha ovoga rada. Ulaganjem u obnovu bilo nacionalnim sredstvima ili sredstvima iz europskih fondova moguće je Galeriju vratiti prednosti iz izvornog projekta. Primarno se to odnosi na rješenje krova i stropnih prozora koje se danas s modernom tehnologijom može postići. Izvorna Vargina zamisao o postavljanju stropnih prozora koji bi propuštali dnevnu svjetlost ili postavljanje dodatnih izvora svjetlosti u stropne, kasetirane okvire način je boljeg osvjetljenja prostora, čemu bi pridonijelo i skidanje rešetki s prozora. Isto tako i zamjena kasetiranih vratnica staklenim, kako je bilo zamišljeno izvornim projektom, unijela bi dodatnu svjetlost u prostor koja mu silno nedostaje. Osim svjetlosti, parket koji se u prostoru nalazi od otvorenja i

čija zamijena je prijeko potrebna bilo bi moguće zamijeniti kamenom svjetlo sive boje kako je Varga predlagao u izvornom projektu radi povezivanja prostora s Meštrovićevim zavičajem. Takvom obnovom spriječilo bi se daljnje propadanje objekta, a omogućio bi se i daljnji razvoj kulturnog turizma istočne Slavonije, a ujedno i Hrvatske te stvorile nove mogućnosti za međunarodne kulturne suradnje. Razvoju turizma Vrpolja i Brodsko-posavske županije pridonijet će i skoro otvaranje etnografskog postava u *Kulturno-turističkom centru "Eko-etno kuća u Vrpolju"* kao i početak rada ugostiteljskog objekta *Teka* nasuprot Galeriji. Stoga, ovaj arhitektonski projekt u malenom mjestu umjetnikova rođenja, svojim izgledom i radom, ponosno njeguje uspomenu na život i djela velikog kipara.

9. Literatura

S. BILIĆ VARDIĆ, 2014. deplijan Noći muzeja 2014. - Suzana Bilić Vardić, Noć muzeja 2014., Spomen galerija Ivana Meštrovića, Vrpolje, 2014.

S. BILIĆ VARDIĆ, 2014. deplijan izložbe – Suzana Bilić Vardić, *U Vrpolju uvik lipa ruva*, Vrpolje, 2014.

S. BILIĆ VARDIĆ, 2023. deplijan izložbe – Suzana Bilić Vardić, Plakati svjedoci vremena, Vrpolje, 2023.

D. BOTICA, 2011. – Dubravka Botica, „Dugo 18 stoljeće“ u sakralnoj arhitekturi – tipologija sakralne arhitekture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i Štraferskoj u drugoj polovici 18. stoljeća i na početku 19. stoljeća, u: *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*, (ur.) Milka Kosa, Ljubljana, 2011., 167-182.

LJ. ČERINA 2013. - Ljiljana Čerina, *Zahvalimo njoj...*, Zagreb, 2013

M. ČIŽMEK, S. LEBOVIĆ, 1984. – Miroslav Čižmek, Stjepan Lebović, *60 godina Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Vrpolju*, Vrpolje, 1984

I. GOJNIK, Z. SOKOL GOJNIK, 2010. – Igor Gojnik, Zorana Sokol Gojnik, Crkva Krista Kralja u Zagrebu Ivana Meštrovića; Arhitektonski projekti, *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, 18 (2(40)) (2010.), 306-321.

N. GOL, 1972. – Nenad Gol, Meštrović i Vrpolje, u: *Spomen galerija Ivana Meštrovića*, 3. VI 1972., (ur.) Predrag Gol, Osijek, stranice kataloga nisu numerirane

N. GOL, Z. MAKOVIĆ, 1984. – Zvonko Maković, Nenad Gol, *Meštrović*, Vrpolje, 1984.

D. KEČKEMET, 2009. – Duško Kečkemet, *Život Ivana Meštrovića (1883. – 1962. – 2002.)*, Zagreb, 2009

A. KNEŽEVIĆ, 1935. – Antun Knežević, *Divlji brak - Zgode i nezgode hrvatskog seljaka*, Beograd 1935.

I. KRAŠEVAC, 2002. – Irena Kraševac, *Ivan Mestrovic i secesija : Bec - Muenchen - Prag : 1900. - 1910.*, Zagreb, 2002

M. MEŠTROVIĆ, 2011. - Maria Meštrović, *Život i djelo Ivana Meštrovića*, Zagreb, 2011

A. MUTNJAKOVIĆ 2011. – Andrija Mutnjaković, Meštrovićev Dom umjetnosti: građenje, razgrađivanje i obnavljanje, *Art bulletin*, 61 (2011.) 67-110.

Z. PALADINO, 2013. – Zrinka Paladino, *Lavoslav Horvat – Kontekstualni ambijentalizam i moderna*, Zagreb, 2013.

S. PIPLOVIĆ, 2019. – Stanko Piplović, Klasicizam u arhitekturi Ivana Meštrovića, *Kulturna baština*, 45 (2019.), 385-419.

D. PERKOVIĆ, Ž. PEKOVIĆ, 2021. – Darija Perković, Željka Perković, Održivost graditeljske baštine i prilagodba klimatskim promjenama - primjer Spomengalerije Ivana Meštrovića u Vrpolju, u: *Graditeljstvo i klimatske promjene, Zbornik radova 8. Sabora hrvatskih graditelja održanog u Vodicama 4-5. listopada 2021. godine*, (ur.) Stjepan Lakušić, Zagreb, 2021., 243-254.

M. OBAD ŠĆITAROCI, 2000. – Mladen Obad Šćitaroci, *Sveučilište u Zagrebu – Arhitektonski fakultet, 1919./1920.-1999./2000. Osamdeset godina izobrazbe učitelja u Hrvatskoj*, Zagreb, 2000.

Ž. ŠPANIČEK, 1995. – Žarko Španiček, *Narodno graditeljstvo Slavonije i Baranje*, Vinkovci, 1995

M. TUNUKOVIĆ – ANTOLIN, 2001. – Mato Tunuković – Antolin, *Sjećanja iz Vrpolja*, Vrpolje, 2001

B. VUJANOVIĆ 2017. - Barbara Vujanović, *Meštrovićev znak u Zagrebu*, Zagreb, 2017

Internetski izvori

<https://mestrovic.hr/o-muzejima/>

(datum pristupa 8. 12. 2023.) - Muzeji Ivana Meštrovića, O muzejima

[http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-](http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete/detalji/Muzeji%20Ivana%20Me%C5%A1trovi%C4%87a%20%E2%80%93%20Crkva%20Presvetog%20Otkupitelja,26.html)

[stete/detalji/Muzeji%20Ivana%20Me%C5%A1trovi%C4%87a%20%E2%80%93%20Crkva%20Presvetog%20Otkupitelja,26.html](http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete/detalji/Muzeji%20Ivana%20Me%C5%A1trovi%C4%87a%20%E2%80%93%20Crkva%20Presvetog%20Otkupitelja,26.html)

(datum pristupe: 5. prosinca 2023.) – MDC, Ratne štete na muzejima i muzejskoj građi u Hrvatskoj, Otavice

<https://registar.kulturnadobra.hr/#/>

(datum pristupa 9. 10. 2023.) – Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

<https://sgimv.hr/povijest-galerije/>

(datum pristupa 9. siječnja 2024.) – Spomen galerija Ivana Meštrovića, Povijest galerije

Arhivski izvori

ARHIVA SGIMV – Arhiva Spomen galerije Ivana Meštrovića

Knjiga zapisnika *Kultunog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje*, vođena od 18. lipnja 1967. do 24. travnja 1987. godine

Novinski članci – Arhiva SGIMV

V. FAJGL, Tko je kriv za odugovlačenje radova na Meštrovićevoj galeriji u Vrpolju? GRAĐEVINSKA BALADA, Dr ZDENKO KNEŽEVIĆ: najviše je zabrljavio izvođač radova – poduzeće iz Bosanskog Šamca, u: *Večernji list*, 18. ožujka 1971.

S. L., Poklon rodnom mjestu, Meštrovićev kip „Majka i dijete“ u Vrpolju, u: *Vjesnik*, 10. lipnja 1968.

V. L., U VRPOLJU Gradi se spomen-galerija „Ivan Meštrović“ „JASINJE“ PRUŽA PUNU POMOĆ, u: *Jasinje*, 1. lipnja 1969.

Z. M., Vrpolje: DOVRŠENA MEŠTROVIĆEVA GALERIJA, u: *Večernji list*, 27. travnja 1972.

S. MIRKOVIĆ, U počast velikom umjetniku, Meštrovićeva skulptura u Vrpolju, u: *Brodski list*, 5. lipnja 1968.

M. PUTRIĆ, U VRPOLJU SE PRIVODI KRAJU AKCIJA DOVRŠENJA SPOMEN – GALERIJE IVANA MEŠTROVIĆA, SELO DOBIVA GALERIJU, u: *Večernji list*, 4. kolovoza 1970.

J. S., Neraščišćeni računi s graditeljima još uvijek ne otvaraju galeriju u Vrpolju, Meštrović – status quo, u: *Večernji list*, 2. kolovoza 1971.

Dokumenti- Arhiva SGIMV

3. ožujka 1957.

Zapisnik s osnivačke skupštine *Kulturno - umjetničkog društva i Muzeja "Ivan Meštrović"*
Vrpolje

18. listopada 1967.

Odluka Mjesne zajednica Vrpolje o dodjeli zemljišta u Radićevoj ulici br. 1

10. srpnja 1969.

Tehnički opis Rudolfa Varge

Tlocrti temelja, prizemlja, kata, krovišta, presjek „A – A“, „B – B“, nacrti sjevernog, istočnog, zapadnog i južnog pročelja

Račun Rudolfa Varge za projektantski i tehničko-crtički rad na izradi elaborata Spomen galerije

Potvrda *Projektbira* o izradi projekta

Proračun za izvedbu zgrade Spomen galerije

22. srpnja 1969.

Molba za izdavanje građevinske dozvole za gradnju Spomen galerije Ivana Meštrovića i nove grade Ljekarne

28. srpnja 1969.

Rješenje Općinskog sekretarijata za upravno pravne poslove i upravni nadzor za odobrenje gradnje Spomen galerije i Ljekarne

8. kolovoza 1969.

Ugovor o gradnji između investitora *Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ Vrpolje* i izvođača radova tvrtke *„Komunalac“ Bosanski Šamac*

10. prosinca 1970.

Zapisnik Komisije za tehnički pregled i prijem izvedenih građevinskih i građevno zanatskih radova

11. svibnja 1971.

Račun autorskog honorara Valec Ivana za idejno rješenje slova za natpis i izradu modela istih

22. svibnja 1971.

Zapisnik Komisije za primopredaju i konačni obračun investicijskog objekta Spomen galerije

18. kolovoza 1971.

Zapisnik Komisije za primopredaju i konačni obračun investicijskog objekta Spomen galerije

31. kolovoza 1971.

Okončana situacija izvršenih radova izvođača Tehnika Bosanski Šamac

9. listopada 1971.

Zapisnik dogovora investitora i izvođača radova u svrhu potpunog dvoršenja galerije

25. siječnja 1972.

Zapisnik o primopredaji izvršenih radova poduzeća *Slavonija drvna industrija Slavonski Brod*

27. siječnja 1972.

Račun tvrtke *Komunalac Slavonski Brod* za pokrivanje krova salonit pločama

9. svibnja 1972.

Račun tvrtke *Komunalac* Slavonski Brod Skupštini općine Slavonski Brod (investitoru) za izvršene radove

Abstract

Architectural project of the Memorial Gallery of Ivan Meštrović in Vrpolje

The construction of the Memorial Gallery of Ivan Meštrović in Vrpolje, according to the project of architectural engineer Rudolf Varga from Zagreb, began in 1969. Although the idea of construction arose in the thirties of the 20th century, its implementation began after the renewed of the Cultural Society "Ivan Meštrović" in Vrpolje. Over the course of three years, following the example of Meštrović's architectural language and the building projects created by Ivan Meštrović's collaboration with Lavoslav Horvat and Harold Bilinić (Church of Christ the King in Zagreb, Home of Croatian Fine Artists and Church of Our Lady of Health on Dobro in Split), the center of Vrpolje got a modern gallery dedicated to Meštrović. Through documentary materials from the archives of the Memorial Gallery of Ivan Meštrović, this work processes and systematizes data related to the original project, problems and changes that occurred during construction, and its final execution. The building of the Memorial Gallery in Vrpolje, the birthplace of the greatest Croatian sculptor of the 20th century, is today a protected pearl of modern Croatian architecture that presents Meštrović's achievements.

Keywords: Memorial Gallery of Ivan Meštrović Vrpolje, Ivan Meštrović, architecture, 20th century, Home of Croatian Fine Artists

Popis slika

Slika 1 Razglednica iz središta Vrpolja poslana 1905. godine (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 2 Razglednica s prikazom zgrade stare Općine, kuće Habijanec, crkve Rođenja sv. Ivana Krstitelja i župnog dvora s početka 20. stoljeća (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 3 Fotografija preuređene stare Općine s ljekarnom, zgrada Agrokombinata „Jasinje“ u kojoj su pošta i škola, crkva i župni dvor iz sredine šezdesetih godina 20. stoljeća (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 4 Pečat *Kulturno – umjetničkog društva i muzeja „Ivan Meštrović“ Vrpolje* (Izvor: <https://sgimv.hr/povijest-galerije/>)

Slika 5 *Majčina briga (Majka i dijete, Beč, 1905, bronca)* pred Zdravstvenom stanicom u Vrpolju (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 6 Crkva Krista Kralja u Trnju, prostorni prikaz iz 1922. godine (Izvor: I. Gojnik, Z. Sokol Gojnik, 2010., 306.)

Slika 7 Crkva Krista Kralja u Trnju, nacrt zapadnog pročelja iz 1936. godine (Izvor: I. Gojnik, Z. Sokol Gojnik, 2010., 315.)

Slika 8 Pročelje Doma hrvatskih likovnih umjetnika (Izvor: A. Mutnjaković, 2011., 95.)

Slika 9 Dom hrvatskih likovnih umjetnika (Izvor: <https://www.hdlu.hr/tag/mestrovic-ev-paviljon/>)

Slika 10 Crkva Gospe od Zdravlja na Dobrom u Splitu prema drugoj projektnoj verziji Lavoslava Horvata (Izvor: Z. Paladino, 2013., 88.)

Slika 11 Crkva Gospe od Zdravlja na Dobrom u Splitu (Izvor: Z. Paladino, 2013., 93)

Slika 12 Tlocrti Rudolfa Varge za zgradu Galerije iz 1969. godine (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 13 Nacrti Rudolfa Varge za pročelja arhitektonske cjeline Spomen Galerije i Ljekarne iz 1969. godine (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 14 Tlocrt temelja Galerije (dio sveukupnog nacrta projekta) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 15 Tlocrt prizemlja Galerije (dio sveukupnog nacrta projekta) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 16 Presjek „A-A“ (dio sveukupnog nacrta projekta) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 17 Presjek „A-B“ (dio sveukupnog nacrta projekta) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 18 Tlocrt krovništva (dio sveukupnog nacrta projekta) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 19 Nacrt sjevernog pročelja (dio cjelokupnog nacrta pročelja za Galeriju) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 20 Nacrt južnog pročelja (dio cjelokupnog nacrta pročelja za Galeriju) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 21 Nacrt istočnog pročelja (dio cjelokupnog nacrtu pročelja za Galeriju) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 22 Nacrt zapadnog pročelja (dio cjelokupnog nacrtu pročelja za Galeriju) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 23 Idejni nacrt Spomen Galerije (Izvor: V. L., U VRPOLJU Gradi se spomen-galerija „Ivan Meštrović“ „JASINJE“ PRUŽA PUNU POMOĆ, u: *Jasinje*, 1.lipnja 1969.)

Slika 24 Galerija sa skelama (Izvor: M. PUTRIĆ, U VRPOLJU SE PRIVODI KRAJU AKCIJA DOVRŠENJA SPOMEN – GALERIJE IVANA MEŠTROVIĆA, SELO DOBIVA GALERIJU, u: *Večernji list*, 4. kolovoza 1970.)

Slika 25 Fotografija Galerije u vrijeme izgradnje, prije postavljanja slova 1971. godine (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 26 Galerija prije zamjene vratnica i postavljanja Kršinićevog kipara (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 27 Drvene kasetirane vratnice na Spomen Galeriji 1972. godine (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 28 Razglednica SGIMV sedamdesetih godina (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 29 Fotografija s otvorenja Spomen Galerije 3. lipnja 1972. godine (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 30 Razglednica postava kata 1976. stoljeća (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 31 Fotografija postava kraj 20. stoljeća (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 32 Fotografija sjevernog pročelja (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 33 Detalj sjevernog pročelja (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 34 Frane Kršinić, *Kipar/Ivan Meštrović kleše* (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 35 Fotografija ljekarne odnosno istočnog pročelja Galerije (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 36 Fotografija ljekarne s jugo-zapadne strane (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 37 Zapadno pročelje ljekarne (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 38 Južno pročelje Galerije (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 39 Zapadno pročelje Galerije (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 40 Stalni postav bez djela *Povijest Hrvata* (posuđena za izložbu „Ivan Meštrović – Retrospektiva“) i s plakatima izložbe „Plakati – svjedoci vremena“ na zidu (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 41 Djela stalnog postava ispod kata, bez djela *Luka Botić* (posuđen za izložbu „Ivan Meštrović – Retrospektiva“) (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 42 Unutrašnjost Galerije (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 43 Ograda kata Galerije (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 44 Pogled na dio postava kata Galerije, bez djela *Majčina briga* (*Majka i dijete*, gips, Beč, 1905.) (posuđena za izložbu „Ivan Meštrović – Retrospektiva“) (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 45 Prozor s unutrašnje strane na prostoru kata (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 46 Djelo *Majčina briga* u gipsu koje je Meštrović darovao za muzej u Vrpolju (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 47 Crkva svetog Ivana Krstitelja u Vrpolju u kojoj je Meštrović kršten (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 48 Krsni zdenac u crkvi u Vrpolju s Meštrovićevim reljefom Duha Svetog i natpisom u kamenu *ON ŠTO JE KAMEN OŽIVJETI ZNAO NA OVOM ZDENCU PRIMI SVETI KRST. IVAN MEŠTROVIĆ 16. 8. 1883.* (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 49 Poklon Vanje Radauša za Galeriju u Vrpolju, djelo *Glava šokice* s natpisom na postamentu *SLAVONIJO, ZEMLJO PLEMENITA* (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 50 Nekadašnji *Park Borić*, danas *Park skulptura* koji se proteže od Galerije do zgrade DVD-a, s postamentom za Meštrovićevog *Ivana Krstitelja* (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 51 *Majka i dijete* u bronci pred Župnim dvorom (Izvor: Kristina Slobodanac)

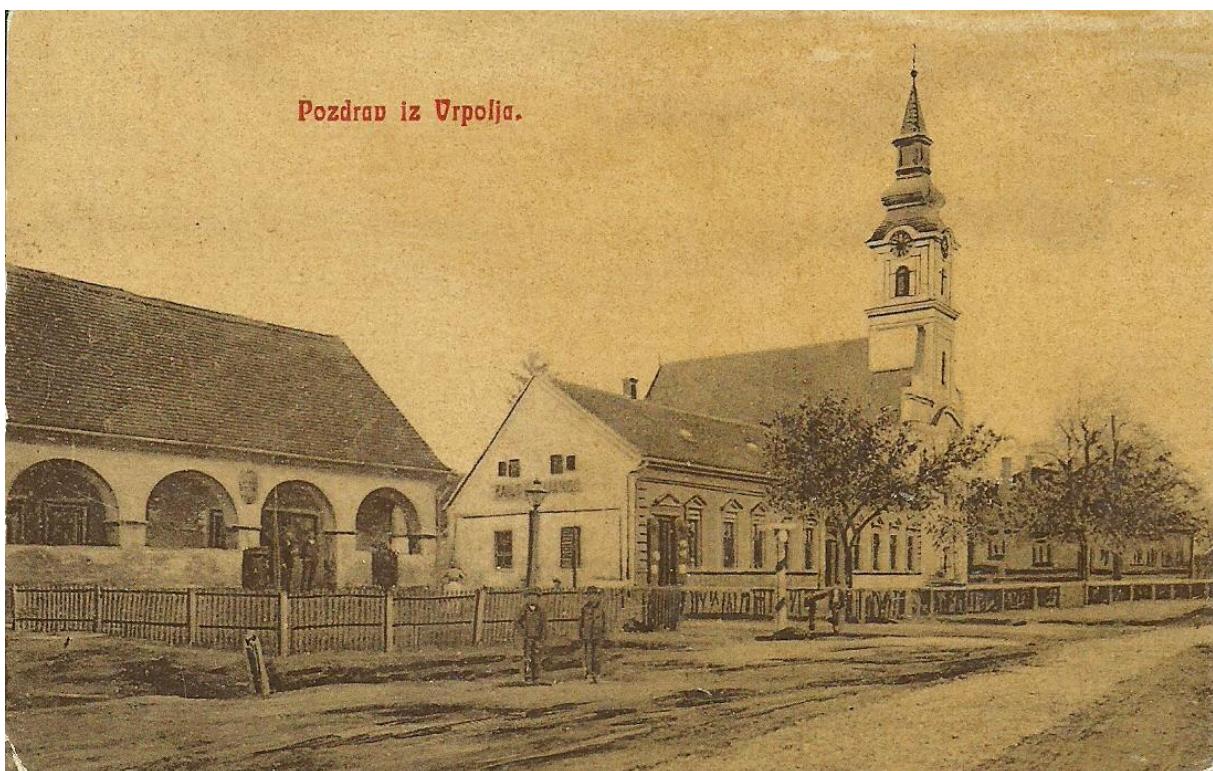
Slika 52 Kulturno-turistički centar Eko-etno kuća u Vrpolju (Izvor: Kristina Slobodanac)

Prilozi

Slika 1 Razglednica iz središta Vrpolja poslana 1905. godine (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 2 Razglednica s prikazom zgrade stare Općine, kuće Habijanec, crkve Rođenja sv. Ivana Krstitelja i župnog dvora s početka 20. stoljeća (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 3 Fotografija preuređene stare Općine s ljekarnom, zgrada Agrokombinata „Jasinje“ u kojoj su pošta i škola, crkva i župni dvor iz sredine šezdesetih godina 20. stoljeća (Izvor: Fototeka SGIMV)

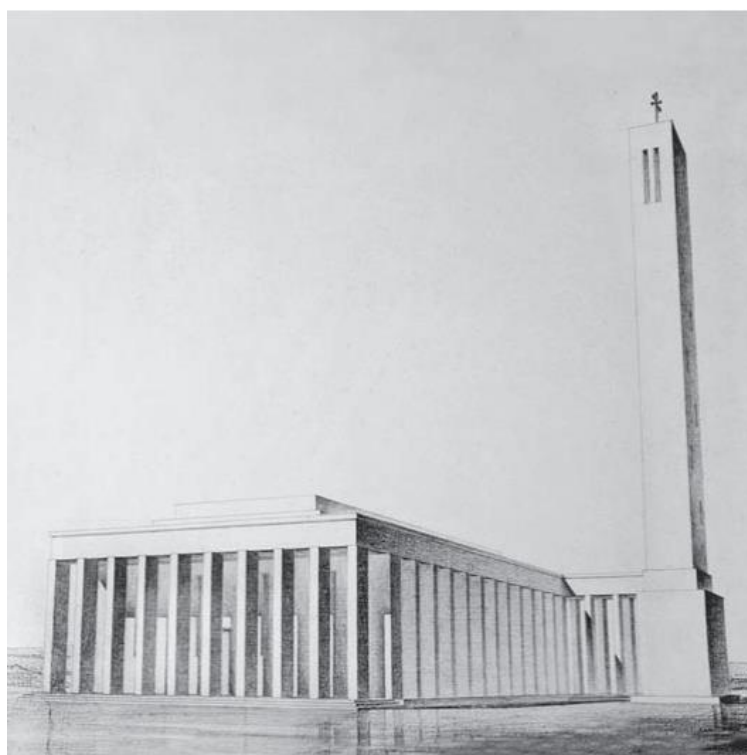
Slika 4 Pečat *Kulturno – umjetničkog društva i muzeja „Ivan Meštrović“ Vrpolje* (Izvor: <https://sgimv.hr/povijest-galerije/>)

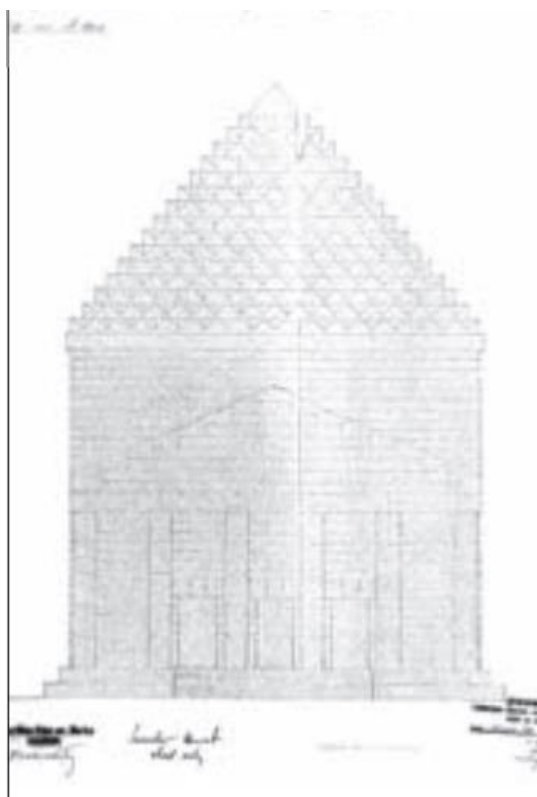
Slika 5 *Majčina briga* (*Majka i dijete*, Beč, 1905, bronca) pred Zdravstvenom stanicom u Vrpolju (Izvor: Fototeka SGIMV)

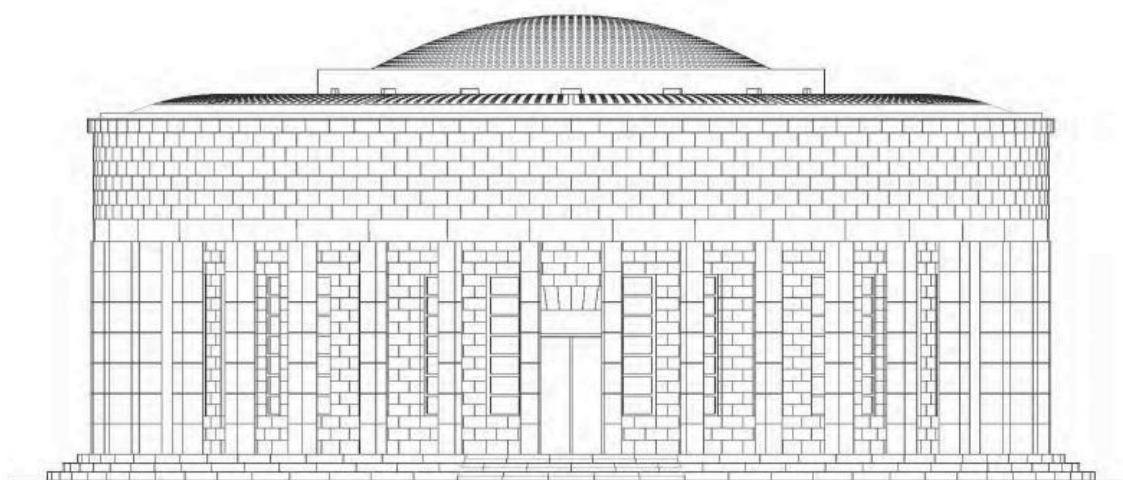
Slika 6 Crkva Krista Kralja u Trnju, prostorni prikaz iz 1922. godine (Izvor: I. Gojnik, Z. Sokol Gojnik, 2010., 306.)

Slika 7 Crkva Krista Kralja u Trnju, nacrt zapadnog pročelja iz 1936. godine (Izvor: I. Gojnik, Z. Sokol Gojnik, 2010., 315.)

Slika 8 Pročelje Doma hrvatskih likovnih umjetnika (Izvor: A. Mutnjaković, 2011., 95.)

Slika 9 Dom hrvatskih likovnih umjetnika (Izvor: <https://www.hdlu.hr/tag/mestroviccev-paviljon/>)

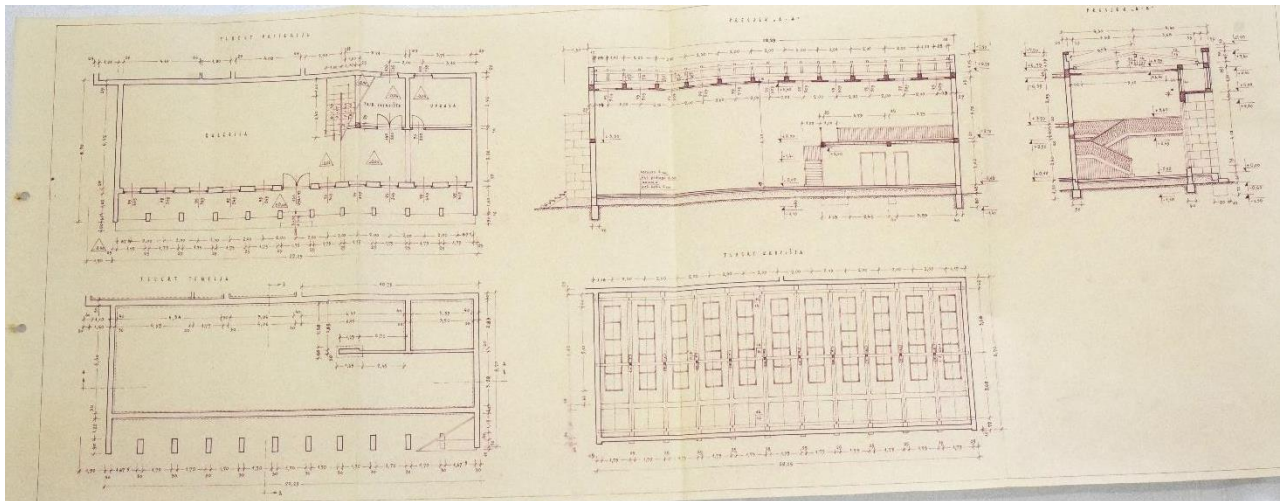
Slika 10 Crkva Gospe od Zdravlja na Dobrom u Splitu prema drugoj projektnoj verziji Lavoslava Horvata (Izvor: Z. Paladino, 2013., 88)

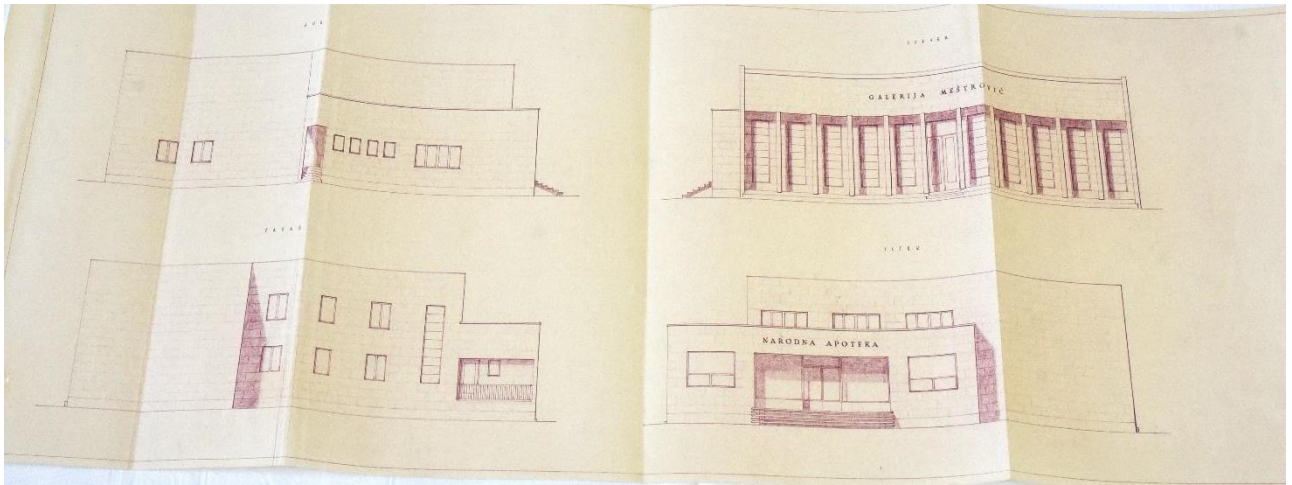
Slika 11 Crkva Gospe od Zdravlja na Dobrom u Splitu (Izvor: Z. Paladino, 2013., 93)

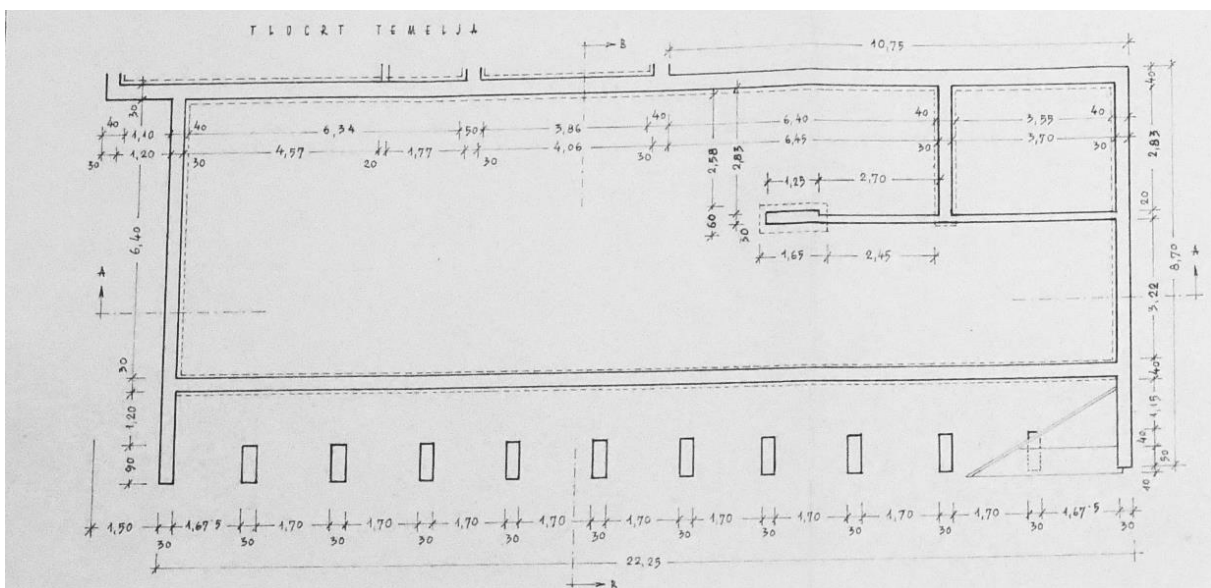
Slika 12 Tlocrti Rudolfa Varge za zgradu Galerije iz 1969. godine (Izvor: Arhiva SGIMV)

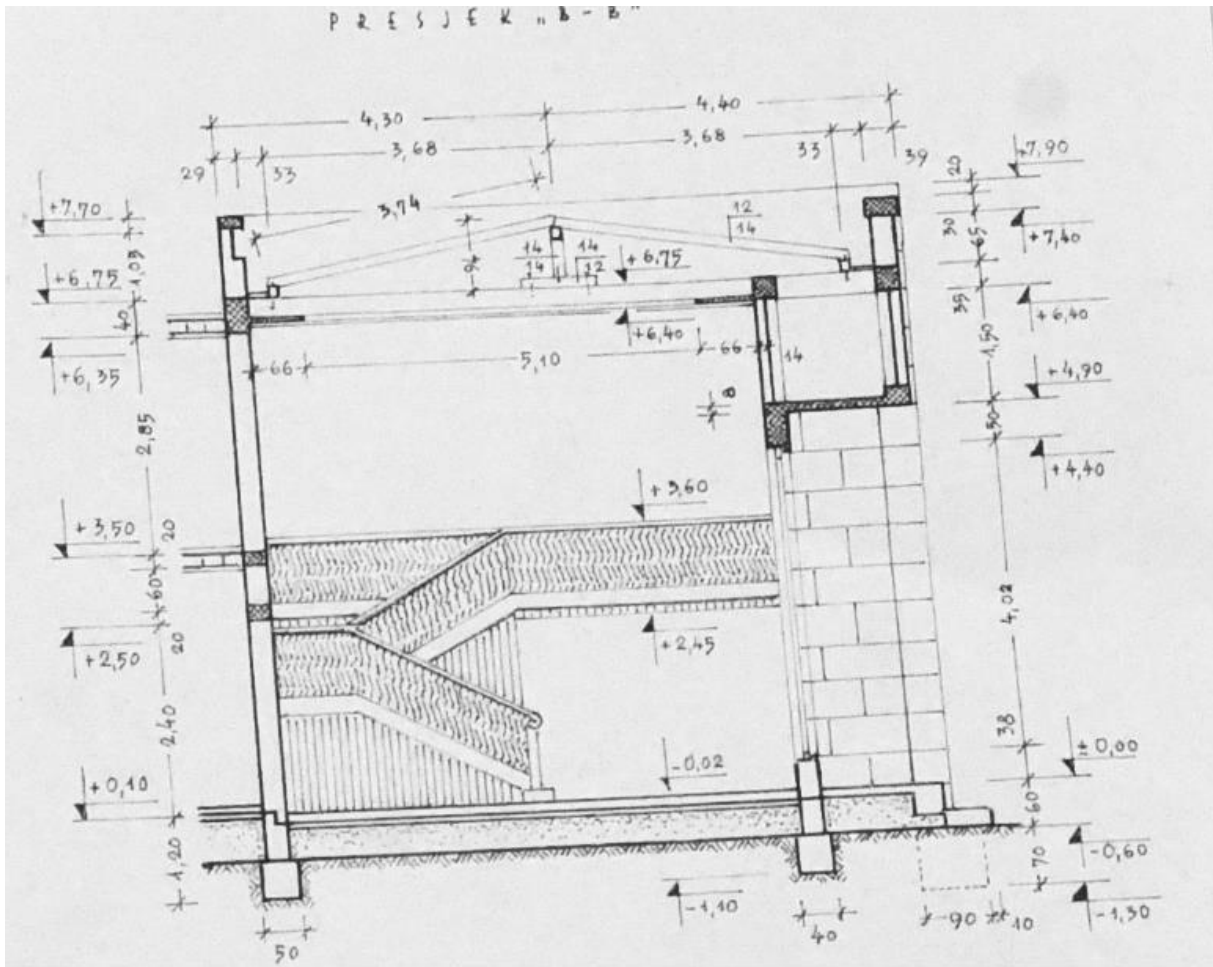
Slika 13 Nacrti Rudolfa Varge za pročelja arhitektonske cjeline Spomen Galerije i Ljekarne iz 1969. godine (Izvor: Arhiva SGIMV)

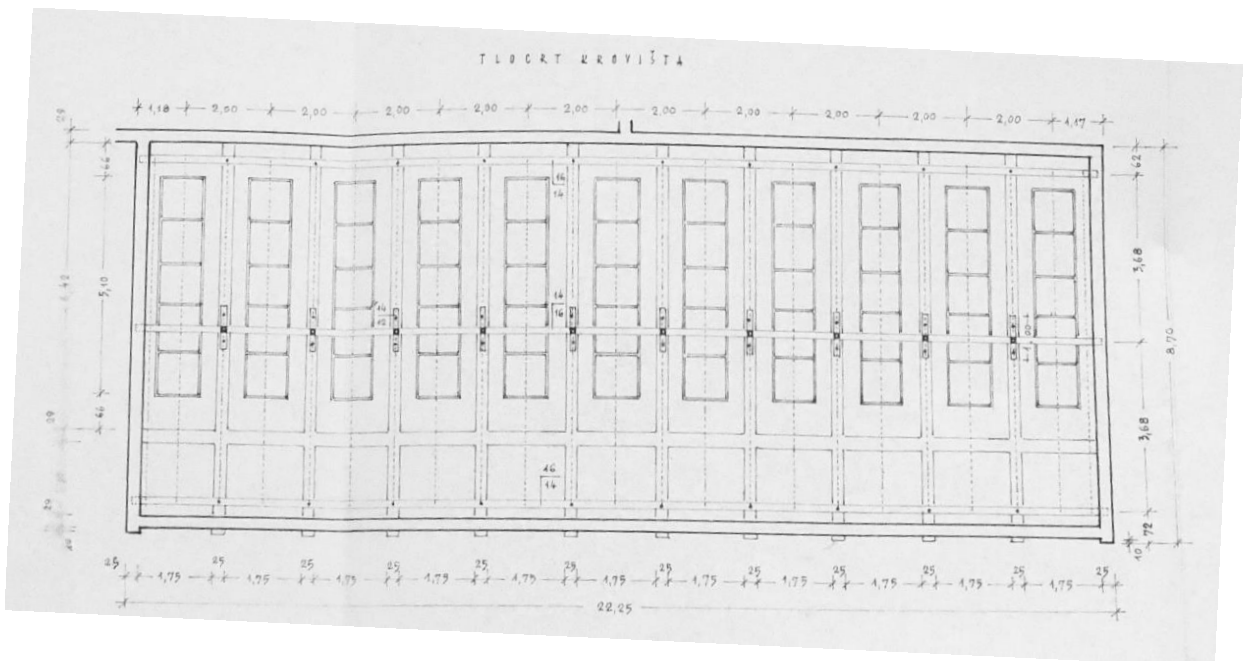
Slika 14 Tlocrt temelja Galerije (dio sveukupnog nacrt projekta) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 15 Tlocrt prizemlja Galerije (dio sveukupnog nacrt projekta) (Izvor: Arhiva SGIMV)

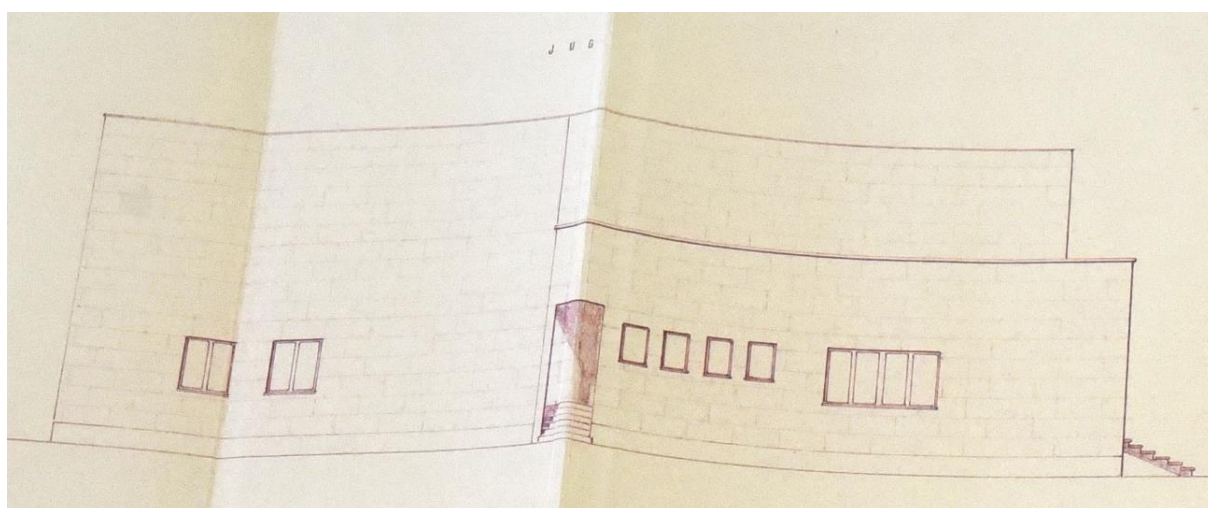
Slika 18 Tlocrt krovišta (dio sveukupnog nacrt projekta) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 19 Nacrt sjevernog pročelja (dio cjelokupnog nacrt pročelja za Galeriju) (Izvor: Arhiva SGIMV)

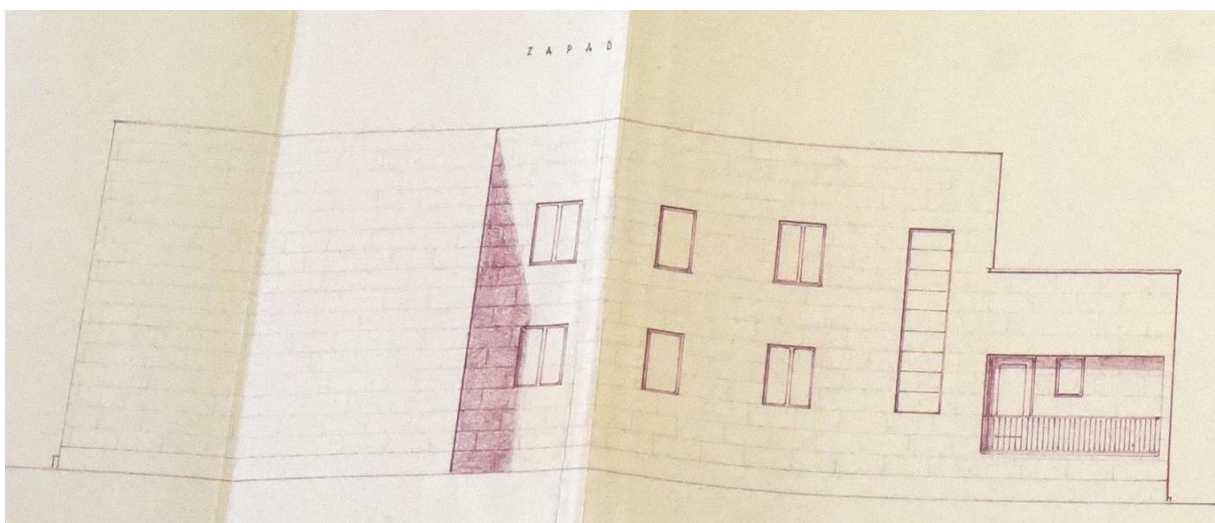
Slika 20 Nacrt južnog pročelja (dio cjelokupnog nacrtu pročelja za Galeriju) (Izvor: Arhiva SGIMV)

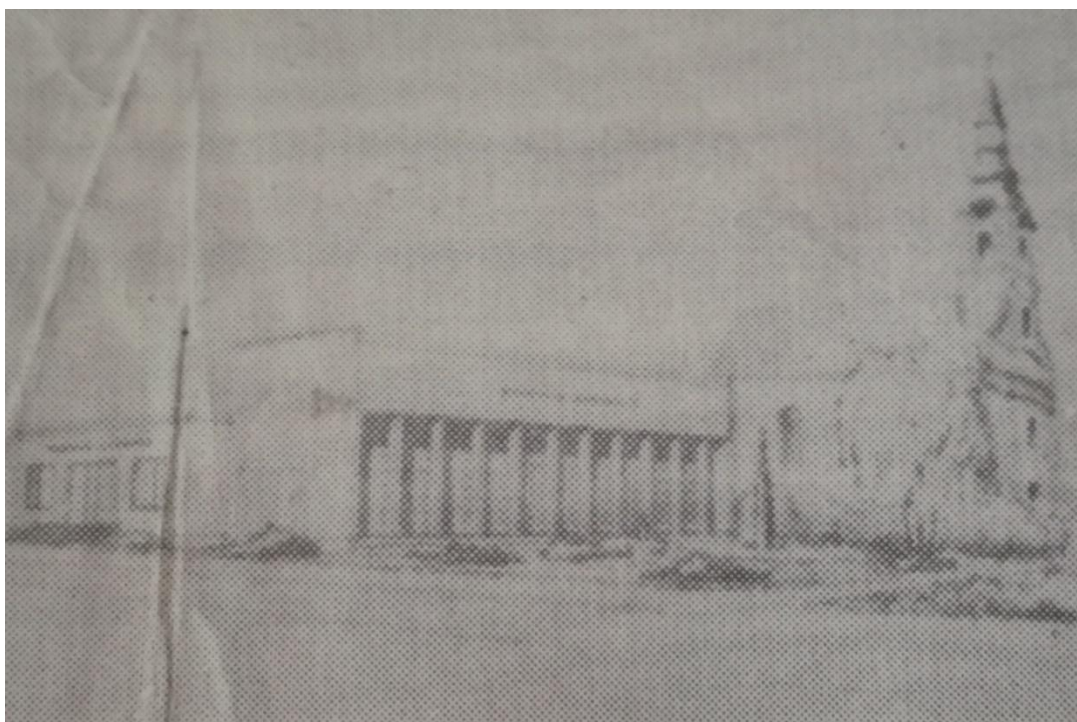
Slika 21 Nacrt istočnog pročelja (dio cjelokupnog nacrtu pročelja za Galeriju) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 22 Nacrt zapadnog pročelja (dio cjelokupnog nacrta pročelja za Galeriju) (Izvor: Arhiva SGIMV)

Slika 23 Idejni nacrt Spomen Galerije (Izvor: V. L., U VRPOLJU Gradi se spomen-galerija „Ivan Meštrović“ „JASINJE“ PRUŽA PUNU POMOĆ, u: *Jasinje*, 1.lipnja 1969.)

Slika 24 Galerija sa skelama (Izvor: M. PUTRIĆ, U VRPOLJU SE PRIVODI KRAJU AKCIJA DOVRŠENJA SPOMEN – GALERIJE IVANA MEŠTROVIĆA, SELO DOBIVA GALERIJU, u: *Večernji list*, 4. kolovoza 1970.)

Slika 25 Fotografija Galerije u vrijeme izgradnje, prije postavljanja slova 1971. godine (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 26 Galerija prije zamjene vratnica i postavljanja Kršinićeva rada ispred Galerije (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 27 Drvene kasetirane vratnice na Spomen Galeriji 1972. godine (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 28 Razglednica SGIMV sedamdesetih godina (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 29 Fotografija s otvorenja Spomen Galerije 3. lipnja 1972. godine (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 30 Razglednica postava kata 1976. stoljeća (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 31 Fotografija postava kraj 20. stoljeća (Izvor: Fototeka SGIMV)

Slika 32 Fotografija sjevernog pročelja (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 33 Detalj sjevernog pročelja (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 34 Frane Kršinić, *Kipar/Ivan Meštrović kleše* (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 35 Fotografija ljekarne odnosno istočnog pročelja Galerije (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 36 Fotografija ljekarne s jugo-zapadne strane (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 37 Zapadno pročelje ljekarne (Izvor: Kristina Slobodanac)

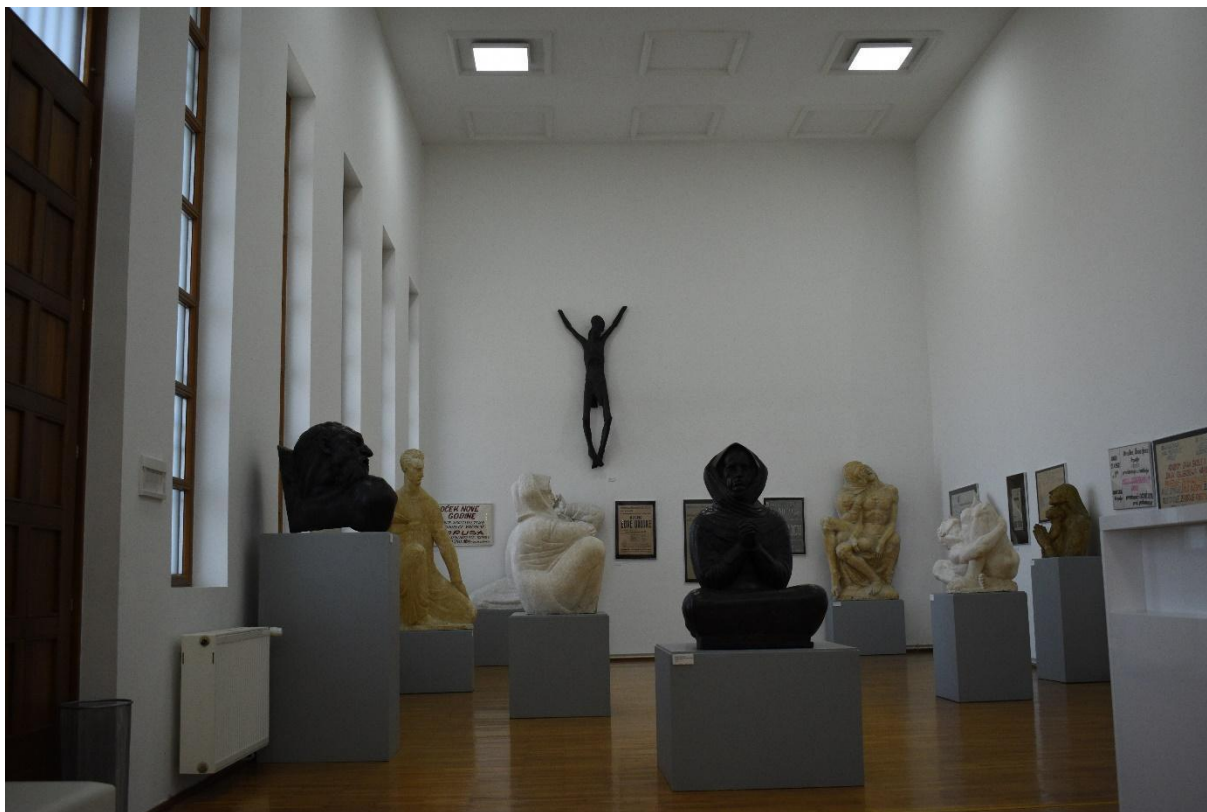
Slika 38 Južno pročelje Galerije (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 39 Zapadno pročelje Galerije (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 40 Stalni postav bez djela *Povijest Hrvata* (posuđena za izložbu „Ivan Meštrović – Retrospektiva“) i s plakatima izložbe „Plakati – svjedoci vremena“ na zidu (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 41 Djela stalnog postava ispod kata, bez djela *Luka Botić* (posuđen za izložbu „Ivan Meštrović – Retrospektiva“) (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 42 Unutrašnjost Galerije (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 43 Ograda kata Galerije (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 44 Pogled na dio postava kata Galerije, bez djela *Majčina briga* (*Majka i dijete*, gips, Beč, 1905.) (posuđena za izložbu „Ivan Meštrović – Retrospektiva“) (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 45 Prozor s unutrašnje strane na prostoru kata (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 46 Djelo *Majčina briga* (gips) jedino koje je Ivan Meštrović za života darovao za muzej u Vrpolju (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 47 Crkva Rođenja sv. Ivana Krstitelja u Vrpolju u kojoj je Meštrović kršten (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 48 Krsni zdenac u crkvi u Vrpolju s Meštrovićevim reljefom Duha Svetog i natpisom u kamenu *ON ŠTO JE KAMEN OŽIVJETI ZNAO NA OVOM ZDENCU PRIMI SVETI KRST. IVAN MEŠTROVIĆ 16. 8. 1883.* (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 49 Dar Vanje Radauša za Galeriju u Vrpolju, djelo *Glava šokice* s natpisom na postamentu *SLAVONIJO, ZEMLJO PLEMENITA* (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 50 Nekadašnji *Park Borić*, danas *Park skulptura* koji se proteže od Galerije do zgrade DVD-a, s postamentom za Meštrovićevog *Ivana Krstitelja* (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 51 *Majčina briga* u bronci pred Župnim dvorom (Izvor: Kristina Slobodanac)

Slika 52 Kulturno-turistički centar Eko-etno kuća u Vrpolju (Izvor: Kristina Slobodanac)

